GÖTEBORGS UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD

KVINNORNA & TRÄDGÅRDEN PÅ SÖDERTUNA SLOTT

-en fallstudie av Södertunas trädgårdshistoria mellan 1805–1839 och 1891–1960

Fanny Karlsson

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen med huvudområdet kulturvård med inriktning mot trädgård
2024, 180 hp
Grundnivå
2024:04

Kvinnorna & trädgården på Södertuna slott

-en fallstudie om Södertunas trädgårdshistoria mellan 1805–1839 och 1891–1960

Fanny Karlsson

Handledare: Maria Löfgren

Examensarbete 15 hp
Trädgårdens och landskapsvårdens hantverk - inriktning trädgård, 180 hp

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för kulturvård

ISSN 1101-3303
ISRN GU/KUV—24/04--SE

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

http://www.conservation.gu.se
Fax +46 31 786 4703
Tel +46 31 786 0000

Bachelor of Science in Conservation, with major in Garden and Landscape Crafts, 180 hec

Graduating thesis, 2024

By: Fanny Karlsson

Mentor: Maria Löfgren

The women and the garden at Södertuna castle

- a case-study about the garden-history of Södertuna between 1805-1839 and 1891-1960

ABSTRACT

This essay is a case study that examines the garden history of Södertuna Castle trough the perspective of women's-history. It does so by examining the two time periods 1805-1839 and 1891-1960 when the two women, first Christina Wachtmeister born Hall and later, Ebba von Eckerman born von Hallwyl, lived at Södertuna. It also aims to examine the working women in the garden during these time periods. It strives to fill a knowledge gap about the garden history at Södertuna as well as lifting the effect these women had in the development of the garden. The essay is based on archive studies of multiple different materials, a visit to Södertuna, an interview and studies of photographs, maps, and other images. It also uses old and modern literature about garden-crafts, -arts and -history as well as geographical descriptions, and descriptions about the life of Christina Wachtmeister and Ebba von Eckermann. It comes out off an earlier study in the programme which only focused on the history of the English landscape garden at Södertuna. The material shows very little information about Christina Wachtmeister's time at Södertuna and her effect on the garden, even though the garden seems to have been significant. There is more information in the material about the later period when Ebba von Eckermann lived at Södertuna. She seems to have had a great interest in the garden and writes about it in several letters to her mother Wilhelmina. Several changes in the garden occurs during her time at Södertuna and the changes seem to follow the ideals of the time. Unfortunately, no evidence of working women was found in the sources examined. This does not necessarily mean they did not exist at Södertuna. On the contrary it is reasonable to believe that they are rather just not shown in the materials. It is probable that wives and children of gardeners also did work in the garden at busy times, as well as temporarily employed "trädgårdskullor" and daily employed workers.

Title in original language: Kvinnorna & trädgården på Södertuna slott – en fallstudie om Södertunas trädgårdshistoria mellan 1805–1839 och 1891-1960
Language of text: Swedish
Number of pages: 47
Keywords: Garden-history, womens-history, 1800s, 1900s

ISSN 1101-3303
ISRN GU/KUV—24/04—SE

Förord

Till Björn, som varit med på hela undersökningsresan i min mage & valde att göra entré dagar efter inlämning, all min kärlek till dig. Jag hoppas kunna inspirera dig till att se små historier i alla stora.

Stort tack till Maria Löfgren för din kloka och entusiastiska handledning under detta arbete! Jag tar med mig så mycket inspiration och kunskap från våra samtal. Inte minst om vikten av att undersöka kvinnohistorierna som gömmer sig i trädgårdshistorien. Varma tack till alla fina kamrater i klassen, jag är så tacksam för att ha fått göra examensarbetet tillsammans med er, tack för att ni så generöst delade med er av tankar och undersökningar om Södertunas engelska park. Ett särskilt varmt tack till Clara, Lisa & Sofia för er värme och ert stöd, ni är som våren. Tack för att jag fick utgå från vår gemensamma arkivundersökning från en tidigare kurs i detta arbete.

Slutligen, stort tack till Södertuna slott för all hjälp och för att jag så generöst fick komma & kika i ert material!

Innehållsförteckning

1. Inledning 9
1.1 Bakgrund 9
1.2 Forskning & kunskapsläge 10
1.3 Problemformulering & syfte 12
1.4 Frågeställningar 12
1.5 Avgränsningar 13
1.6 Metod & material 13
Fallstudie 13
Arkivundersökning 13
Fältundersökning 14
Foto- & bild-analys 14
Studier av äldre trädgårdslitteratur och tidskrifter 15
Studier av modern litteratur 15
Intervju 15
Tidigare undersökningsmaterial 15
1.7 Källkritik 15
1.8 Teori & perspektiv 16
2. Undersökning 18
2.1 Christina Wachtmeister född Hall & hennes trädgårdsintresse 18
2.2 Christina Wachtmeister född Hall & trädgården 18
2.3 Ebba von Eckermann född von Hallwyl & hennes trädgårdsintresse 21
2. 4 Ebba von Eckermann född von Hallwyl & trädgården 23
2. 5 Anställda & trädgården 37
3. Diskussion 38
4. Slutsatser 41
5. Sammanfattning 41
Referenslista 43
Tryckta källor 43
Oryckta källor 44
Arkivmaterial 44
Elektroniska källor 45
Figurförteckning 46
Bilaga 1-Undersökt arkivmaterial 48
Bilaga 2-Tabell 1: Anställda vid Södertunas trädgård 49

1. Inledning

Spridda i Södermanlands idylliska landskap finns ett stort antal herrgårdar och slott och till många av dem hör mer eller mindre kulturhistoriskt utforskade trädgårdar och parker. Dessa har sannolikt haft inflytande över den trädgårdshistoriska utvecklingen i sina lokalorter genom dess möjlighet att anamma nya influenser, trender och tekniska utrustningar. En av dem som i mindre utsträckning undersökts ur ett kulturhistoriskt perspektiv är trädgården vid Södertuna slott utanför Gnesta. På Södertuna finns även en kvinnohistorisk koppling till trädgården, där ska nämligen flera trädgårdsintresserade kvinnor ha huserat genom åren. I detta arbete har ambitionen varit att kartlägga den trädgårdshistoriska utvecklingen på Södertuna slott, kopplat till några av de kvinnor som levt och verkat där.

1.1 Bakgrund

Södertuna slott (Gnesta Södertuna 1:8) ligger belägen på en tidigare holme i Frösjön, Frustuna socken, cirka 3–4 km utanför Gnesta (se figur 1 & 2). Södertuna ägs idag av Svenska kulturpärlor och fungerar som hotell & konferensverksamhet (Södertuna slott 2024). Anläggningen består av en huvudbyggnad med terrass ut mot anslutande formträdgård, omsluten av ett uppvuxet lövträdsbestånd, fyra flygelbyggnader, ekonomibyggnader, öppna gräsmarker och en lövskogsbeklädd, kuperad del mot nordost som kallas Fruktön (se figur 2). Holmen har genom flera sjösänkningar nu i stort sett förenats med fastlandet. Huruvida Södertuna egentligen kan benämnas slott är något oklart. Ett vanligt kriterium för benämningen är att en kunglig person ska ha levt på platsen eller att den använts vid representation av hovet, vilket inte verkar vara fallet vid Södertuna. Göran Ulväng, forskare docent vid ekonomisk-historiska institutionen vid Uppsala universitet har skapat en databas över herrgårdar i Sverige där Södertuna står omnämnd som ”herrgård” från mitten av 1600-talet fram till 2020, då den benämns som ”institution”. Benämningen ”herrgård” definieras av Ulväng utifrån ”juridiska, ekonomiska, sociala och arkitekturhistoriska förhållanden” (Ulväng, 2024). Jag har valt att i titeln kalla Södertuna slott eftersom det är så dagens ägare benämner platsen. I resten av arbetet, som undersöker tiden då Södertuna av Ulväng definieras som en herrgård, kommer detta begrepp att användas i stället.

Figur 1: Översiktskarta som visar Södertunas placering i Sverige © Lantmäteriet.

Figur 2: Flygfoto som visar Södertuna, Fruktön syns som det skogsbeklädda området i nordost, huvudbyggnationen med omgivande prydnadsträdgård till söder © Lantmäteriet.

I en tidigare kurs på utbildningen söktes information om den engelska parkanläggningen på Södertuna från sent 1700-tal, belägen på Fruktön. Vid undersökningen hittades även material rörande Södertunas köksodling och prydnadsträdgård och flera möjliga sökvägar för fortsatt undersökning framkom. Under undersökningen växte också en spännande bild fram kring ett par av de kvinnor som verkat på herrgården och bidragit till trädgårdens historiska utveckling, både som boende på herrgården och som arbetskraft. Herrgården har en lång historia, redan på 1300-talet fanns en sätesgård på platsen, som då kallas Wad. Benämningen Södertuna, syns först 1758. Dagens huvudbyggnad stammar troligen från släkten Lovisins tid under mitten av 1700-talet. Bebyggelsen har sedan om- och tillbyggts flera gånger under historien (Hellstedt, 1992). Till Södertuna flyttade under tidigt 1800-tal Christina Wachtmeister född Hall (f. 1773-d.1839), uppväxt på Gunnebo slott i Mölndal. Hon anses ha varit drivande i anläggningen av den engelska park som finns i anslutning till slottet, detta är intressant eftersom hon sägs ha inspirerats av den engelska parkanläggningen vid sitt barndomshem Gunnebo slott (Roosval, 1919–1923 & Wenander 2020). Ebba von Eckermann född von Hallwyl (f. 1866-d. 1960) levde på Södertuna slott från 1891 fram till sin död. Hon lär ha varit en väldigt trädgårdsintresserad kvinna med ett stort samhällsengagemang, bland annat i rörelsen för kvinnlig rösträtt runt sekelskiftet 1800/1900 (Williams, 2017). Från 1700-talet och framåt var det vanligt att anställa kvinnliga trädgårdskullor för arbete i odlingar, parker och herrgårdsträdgårdar (Hedlund, 2011). Ebba sägs ha anställt trädgårdskullor varje höst för extra hjälp i trädgården (Hellstedt, 1992). Dessa kvinnliga trädgårdsarbetare har, tillsammans med de kvinnor som hade möjlighet att utöva inflytande i sina trädgårdar, bidragit till utvecklandet av de historiska trädgårdarna och den trädgårdshistoriska utvecklingen i Sverige.

1.2 Forskning & kunskapsläge

Nedan beskrivs det aktuella forsknings- och kunskaps-läget som rör arbetets ämnesområden, att genom kvinnohistorien undersöka trädgårdens historiska utveckling på Södertuna. De presenteras utifrån bredd, från bredare perspektiv till smalare.

Kvinnors roll i trädgårdslitteraturen och samhällets syn på kvinnans arbete och inflytande i trädgården verkar främst ha beskrivits ur ett litteraturhistoriskt perspektiv. Stephen Bending, professor i 1700-tals litteratur och kultur vid Southhamptons universitet har bland annat skrivit boken *Green retreats: women, gardens, and eighteenth-century culture* som behandlar kvinnors relation till trädgård i samband med litteratur, design och användning. Källmaterialet består av brev, litteratur och dagböcker (Bending, 2013). Även Sarah Bilston's artikel *Queens of the garden: victorian women gardeners and the rise of the gardening advice text* är ett exempel på detta. Bilston är professor i brittisk litteratur vid Trinity collage i Hartford. Bilston utgår från 1800 & 1900-talens framväxande trädgårdslitteratur av och för kvinnor för att analysera synen på kvinnans roll i trädgården och hur den förändras under perioden. Artikeln bygger utöver den äldre litteraturen på mer samtida publikationer av forskare, om kvinnor i trädgårdssammanhang samt livet under den viktorianska eran (Bilston, 2008). Julia Donner, fil.mag och doktorand vid Institutionen för konstforskning (vid artikelns publicering, nu eventuellt Institutionen för arkitektur) vid Helsingfors universitet har använt sig av äldre litteratur och brevkorrespondens för att undersöka kvinnors syn på och litteratur om villaträdgårdar i Finland under 1900-talets första hälft i sin artikel *Att skriva sin trädgård: Trädgården i kvinnors privata och offentliga texter* i Bulletin för trädgårdshistorisk forskning (Donner, 2010). En svensk avhandling som behandlar den svenska trädgårdslitteraturen från1643-2005 är skriven av Andreas Nord (Nord, 2008).

Kvinnornas kamp för lika möjlighet till trädgårdsundervisning och tillträde till trädgårdsbranschen behandlas av Boel Nordgren och Inger Olausson i boken *Trädgårdsmästarinnor, hundra år av kamp för jämställd trädgårdsutbildning* (Nordgren & Olausson, 2023). Boken behandlar främst de professionella möjligheterna för kvinnor mellan 1860–1965 men innehåller också information om synen på kvinnans roll i, och relation till trädgårdarbete.

Den svenska trädgårdshistorien mellan 1800–1900-tal beskrivs i antologin *Svensk trädgårdshistoria 1800–1900-tal* utgiven av Kungliga vitterhetsakademien. I antologin tas flera av de stilepoker och fenomen som förekommer på Södertuna slott upp, dessutom finns ett kapitel om kvinnans roll i trädgården under tiden. Catharina Nolin beskriver i kapitlet *1800-talet – mångfaldens trädgårdar och parker* 1800-talet som ”ett blomstrande århundrade för trädgårdsodlingen” (s.28), ett århundrade där idén om trädgårdens nytta ledde till omfattande nya parkanläggningar och trädgårdsodlingar vid privatträdgårdar, skolor, vårdinrättningar samt i städer. Vidare hur det tidiga 1800-talets övre ståndsmiljö präglades av romantiserade, naturvurmande landskapsparker, även kallat engelska parker, odling av exotiska växter under glas, tidens tekniska och samhälleliga utveckling och statusuppvisning (s.28–34, 40–45, 77–83). Synen på kvinnans roll i trädgården under 1800-talet lyfts fram som naturlig, omhändertagande och fostrande, kopplad till kvinnans inneboende önskan om att ha det fint omkring sig och som en del i tidens barnuppfostran (s. 56–57). Även 1900-talet beskrivs som en omvälvande tid för trädgårdskonsten. Nolin skriver i *1900-talets trädgårdar, mellan idealism och rationalism* hur fokuset flyttades från avancerade anläggningar till friare trädgårdar, mer präglade av en nationalistisk bild av det gamla Sverige. Som förebild stod vad man ansåg vara den orörda naturen i Dalarna. Inspiration tog från arts & crafts rörelsen eller från trädgårdar i Kina och Japan och trädgårdar och parkanläggningar var kraftigt påverkade av tidens föreningsengagemang. Under denna tid ökar även kvinnors inflytande på trädgårdskonsten och trädgårdsutbildningen (Klintborg Ahlklo, 2023, s. 118–136).

Om den engelska parkstilen i Sverige skriver Magnus Olausson i sin avhandling *Den engelska parken i Sverige under gustaviansk tid: The English landscape garden in Sweden during the Gustavian era* (Olausson, 1993).

Fenomenet dalkullor/trädgårdskullor behandlas i boken *Dalkullor, en svensk märkvärdighet* av Hoff Sven Hedlund. Han beskriver hur det i herrgårdsträdgårdar i Mellansverige var vanligt att anställa dalkullor för trädgårdsarbete på säsongsbaserad basis kring åren 1800–1900. Trädgårdskullorna hade ofta sämre betalt än de arbetare de ersatte trots att de var kända för att vara flitiga och pålitliga. Den ekonomiska situationen i hembygderna i Dalarna var ofta svår, vilket är orsaken att kullorna begav sig till arbete på annan ort (Hedlund, 2011). s. 9–23,33).

Om den sörmländska trädgårdshistorien skriver Maria Flinck i boken *Tusen år i trädgården, från sörmländska herrgårdar och bakgårdar* (Flinck, 1994). Kapitlet *Slott & herrgårdar* behandlar många av de förekommande karaktärer och fenomen som kan utläsas i Södertunas trädgårdshistoria. Från 1700-talet till mitten av 1900-talet beskrivs tidstypiska anläggningar, trädgårdsbyggnader, influenser, och växtmaterial.

Trädgårdshistorien på Södertuna slott är knappt undersökt ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Byggnadsantikvarien Vicki Wenander utförde 2020 en kulturmiljöanalys över utemiljön vid Södertuna slott, på uppdrag av ägarna Södertuna konferensslott AB. Hon använder sig av

Riksantikvarieämbetets metod för kulturmiljöanalys som kallas DIVE. Vicky kommer i sin analys fram till att platsen bär flera höga kulturhistoriska värden. Hon pekar ut platsens kontinuitets-, identitets-, samhälls- och socialhistoriska-, arkitekturhistoriska, arkitektoniska- samt trädgårds-och parkhistoriska värden. Särskilt kulturhistoriskt intressanta bedömer hon allén mot slottet, entrén framför slottet, formträdgården mellan slottets baksida och Frösjön, det äldre trädbeståndet, resterna av den engelska parken, platsens tidstypiska gångsystem, marklämningar (ruddammen, ev. husgrunder), kanalen genom den tidigare ängsmarken, bad & båthusläget, ett läge för en tennisplan, sätet på vilket platsen utmärker sig från det övriga landskapet samt de tidigare odlade och växthusbebyggda delarna söder om slottet (Wenander, 2020).

Länsstyrelsen Södermanland har klassat Södertuna som ingående i ett riksintresse för kulturmiljövården på grund av de kulturhistoriska och upplevelserika miljöer herrgårdarna i området utgör (Länsstyrelsen Södermanland, 2018).

Södertunas historia nämns kortfattat i ett flertal publikationer om herrgårdar i Sverige, till exempel *Herrgårdar och herrgårdsfolk i Södermanland* (Hellstedt, 1992) och *Herrgårdsliv i Sörmland: från rokokon till åttiotalet* (von Steyern, 1960). Trädgården behandlas inte ingående utan nämns ofta ytligt och i förbifarten. Mats Fredriksson, undersökte i sin licentiatuppsats om arkitekten I.G Clasons arbeten på olika herrgårdar i Sverige under 1800–1900-talet. Där nämns de renoveringar som gjordes på Södertuna kortfattat (Fredriksson, 2018).

Julie von Hofsten undersökte 2022 arkivmaterial angående parken i samband med ett studentarbete om Gunnebo slott och trädgårdar. Arbetet undersöker främst Gunnebo men söker kopplingar mellan Gunnebo och Södertuna. Arbetet ger viktiga ledtrådar kring var en arkivundersökning kan påbörjas (s. 4).

Om Ebba von Eckermanns liv och personlighet skriver Sofia Nestor i sitt kapitel om Ebba i boken *Systrarna von Hallwyl* (Williams, 2017). Även i boken *Wilhelminas döttrar* utgiven av Hallwylska museet finns ett kapitel om Ebba, skrivet av en anonym författare (Cassel-Pihl, 1992).

1.3 Problemformulering & syfte

Det finns kunskapsglapp att fylla både gällande trädgårdshistorien på Södertuna, och när det gäller kvinnors inflytande och roll i historiska trädgårdars utveckling. Kvinnors historia i trädgårdssammanhang är endast delvis undersökt och är ett område som förtjänar att vidare lyftas fram. Att undersöka dessa glapp kan ge vidare perspektiv, nya kunskaper och utökade frågeställningar i ämnet och skulle även kunna användas för att jämföra med andra platsers historia och bidra till att skapa en ökad förståelse för kvinnors roll i trädgårdshistorien i stort. Arbetet undersöker trädgårdshistorien på Södertuna slott, med fokus på de kvinnor som verkat där, något som inte gjorts tidigare. Syftet är att försöka fylla delar av det kunskapsglapp som finns om platsen och kvinnors trädgårdshistoria. Undersökningen är därför både trädgårds- och kvinnohistorisk samt utgår från ett kulturhistoriskt undersökningsperspektiv.

1.4 Frågeställningar

Hur ser den trädgårdshistoriska utvecklingen ut på Södertuna slott mellan 1790–1839 samt 1891–1960 då Christina Wachtmeister respektive Ebba von Eckermann levde där?

Vilket intresse har Christina Wachtmeister respektive Ebba von Eckermann haft av trädgård och hur har de påverkat trädgårdens utveckling?

Vilken information finns om eventuella kvinnliga arbetande i Södertunas trädgård mellan åren 1790–1839 samt 1891–1960?

Vilka olika yrkesgrupper arbetade med trädgården på Södertuna 1790–1839 samt 1891–1960?

1.5 Avgränsningar

Arbetet begränsas genom att det endast är trädgårds- och parkmiljön i direkt anslutning till Södertuna slott som undersöks, omgivande marker och gårdar som ingått i Södertunas ägande behandlas ej. Gårdens lantbruks-, jordbruks-marker och byggnader behandlas inte. Tidsmässigt är arbetet avgränsat till att undersöka perioderna 1805–1839 och 1891–1960 vilket är Christina Wachtmeisters och Ebba von Eckermanns tid på herrgården. Avgränsningen beror på arbetets tidsram samt de ingångar till källmaterial som vid tidigare undersökning identifierats. Allt arkivmaterial som finns har inte varit möjligt att undersöka, avgränsningar i val av arkiv har gjorts med hänsyn till Christina och Ebbas tid på Södertuna och relationsmässig närhet till dem. Materialet har begränsats genom att inte undersöka brevmaterial skrivet på andra språk än svenska, eller skrivna på annan ort än Södertuna. Detta beror på arbetets tidsram, brist i språkkunskap och att jag snabbt identifierade att de flesta brev skrivna på annan ort inte behandlar Södertuna. På Södertuna ska det också finnas äldre fotomaterial, tyvärr fanns inte möjlighet att studera detta i den här undersökningen.

1.6 Metod & material

Undersökningen är en fallstudie och metoderna som använts i arbetet är arkivundersökning, fältundersökning, foto- och bildanalys, studier av äldre litteratur och tidskrifter samt intervju. Nedan beskrivs metodanvändningen i förhållande till respektive material.

Fallstudie

Fallstudier handlar om att undersöka avgränsade områden eller fenomen för att kunna sätta dessa i större perspektiv (Nationalencyklopedin, 2024 a). I detta fall är det avgränsade området Södertunas trädgårdshistoria, Christina Wachtmeisters & Ebba von Eckermanns trädgårdsintresse och eventuell förekomst av kvinnliga arbetare, detta kan sedan sättas i större trädgårds- och kvinno-historiska perspektiv.

Arkivundersökning

För att undersöka Södertunas trädgårdshistoria har en *arkivundersökning* genomförts. I arbetet undersöks olika typer av material från olika arkiv. Arkivmaterial som undersökts men inte innehåller information om Södertunas trädgård eller innehåller information som inte används i uppsatsen förtecknas i Bilaga 1. Detta för att underlätta för kommande undersökningar. Att jag inte funnit något utesluter inte att information kan finnas, den mänskliga faktorn samt min inriktning på arbetet kan påverka vilket material som tolkas som intressant.

Gårdsarkivet på Södertuna

På Södertuna finns en del av gårdens huvudböcker från Ebba von Eckermann bevarade. Alla tillgängliga årgångar har undersökts, 1924-1930,1932-1933,1935-1940 samt (1942–1943). Åren inom parentes undersöktes mindre noggrant eftersom de hittades strax innan hemgång. Materialet är omfattande i förhållande till tidsramen, de har därför undersökts översiktligt efter trädgårdskopplade ord. Intressanta rubriker och sidor har listats i Excel dokument

baserat på år, typ av information och fotograferats för att senare under arbetet analyseras. Huvudböckerna innehåller information om de ekonomiska inkomster och utgifter Södertuna haft. Ett enskilt Trädgårdskonto finns, med information om löner, utgifter och arbetsdjur. Huvudböckerna har gett information om gårdens ekonomi och arbetsinsats i förhållande till trädgården. I samtliga finns information angående trädgården.

Riksarkivet
I Riksarkivets samlingar har delar av familjearkiven från Ebba von Eckermann, Carl Wilhelm Thure von Eckermann och Harry von Eckermann undersökts. I detta material ingår brev till och från Ebba och hennes man Wilhelm, boupptеckningar, postkort och fotografier. Även detta material är omfattande i förhållande till tidsramen och har därför lästs översiktligt. Sådant som bedömts intressant baserat på min förförståelse har listats i Excel dokument med referensnamn eller nummer, beskrivning av informationen samt fotograferats för analys senare i arbetet. Materialet har gett information om växtlighet, strukturer och väderförhållanden som påverkat trädgården på Södertuna. Det ger också en bild av trädgårdens värde för de personer som vistats på gården.
I Riksarkivets digitaliserade material har relevanta mantalslängder 1790–1820, husförhörslängder 1816–1845 &1890–1950 och folkräkningar 1880–1900 undersökts. Materialet har varit användbart och viktigt för att söka information om eventuella kvinnor som arbetat på Södertuna under perioden arbetet behandlar. Det digitaliserade materialet har studerats och de arbetare som står benämnda som trädgårdsmästare, trädgårdsdrängar och trädgårdselever har förtecknats med namn, årtal och yrkestitel i Exceldokument. Tidsspannen och den sockenmässiga lokaliseringen (Frustuna) på materialet har valts för att smalna av sökresultaten mot Södertuna 1805–1839 samt 1891–1960.

Hallwylska museets samlingar
I Hallwylska museets samlingar har alla digitaliserade brev som uppkommer med sökord *Ebba von Eckermann*, från Ebba till hennes mor undersökts. Det rör sig om totalt 53 brev skrivna mellan 1901–1929 varav 29 har lästs mer ingående. Övriga 22 brev är antingen inte lästa alls eller väldigt översiktligt enligt Avgränsningar ovan. Brev där information om trädgården hittats har dokumenterats i Excel-fil med referensnummer, datum och vilken information de innehåller. Bildkopior av intressanta brev har sparats för analys senare i arbetet.

Fältundersökning
En enkel fältundersökning har genomförts på Södertuna den 24–25 januari 2024. Den gick ut på att promenera i omgivningarna och undersöka samt fotografera nuvarande anläggning såväl som spår av äldre anläggningar. Som utgångspunkt har äldre flygfotografier, fotografier och kartmaterial används. Nuläget och de nya fotografierna har sedan jämförts med det äldre materialet i foto- och bild-analysen, nedan.

Foto- & bild-analys
I ett försök att följa trädgårdens utveckling har en foto & bildanalys genomförts. Kartmaterial från Lantmäteriet och Södertuna, avbildningar i litteratur, flygfotografier och fotografier digitaliserade av Södermanlands museum har undersökts. Materialet har valts med tanke på de två tidsperioder som undersöks. Tanken var att kunna analysera markanvändning, strukturer och växtmaterial och genom dem se eventuella förändringar. Fotografierna har jämförts och kartlagts i tidsordning.

Studier av äldre trädgårdslitteratur och tidskrifter

Ett urval av äldre litteratur rörande herrgårdsmiljöer i Sverige, trädgårdskonst samt – odling och kvinnorättskampen har studerats för att söka kunskap om Christina Wachtmeisters och Ebba von Eckermanns tid på Södertuna.
Ebba von Eckermann anlade under sin tid på Södertuna ett bibliotek, där intresserade kunde låna böcker av en kvinnlig bibliotekarie (Williams, 2017 & Hellstedt, 1992). En del av böckerna finns fortfarande kvar på Södertuna. Trädgårdsböckerna i denna samling har undersökts och listats i ett Excel dokument. Både för att ge en idé om vilken litteratur och information man på gården hade tillgång till samt för att leta anteckningar, orderlistor och annan information som kan ge en vidare förståelse för trädgårdens utveckling.

Studier av modern litteratur

För att göra det möjligt att undersöka Ebbas person och påverkan på den trädgårdshistoriska utvecklingen på Södertuna har modern litteratur studerats. Källorna i Cassel-Phils *Wilhelminas döttrar* verkar främst härstamma från Jane Hellstedts *Herrgårdar och herrgårdsfolk i Södermanland* vilken i sig är baserad på ett bredare källmaterial varav vissa titlar undersökts i detta arbete. I *Systrarna von Hallwyl,* med Annika Williams som redaktör, hämtas informationen från ett brett arkiv och källmaterial, delar av vilka också undersökts i detta arbete. Fokuset i dessa arbeten ligger dock inte på att undersöka Ebba i samband med trädgården på Södertuna, utan att beskriva hennes liv och gärning i förhållande till familjen von Hallwyl. I boken Herrgårdar och herrgårdsfolk i Södermanland är syftet att beskriva godset Södertuna. Dessa källor har främst använts för att hitta ingångar till källmaterialet. Ingen av dem innehåller specifika källhänvisningar, även om källförteckning finns. Sofia Nestor, som skrivit kapitlet i *Systrarna von Hallwyl* är intendent vid Livrustkammaren, samlings- och digitaliseringsenheten och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet. Eva Helena Cassel- Phil, redaktör för *Wilhelminas döttrar* var 1992 museichef vid Hallwylska muséet. Jane Hellstedt har skrivit flera böcker om slott och herrgårdar runt om i Sverige.

Intervju

En anonym person har intervjuats via mejlkontakt under arbetets gång (Informant 1). Personen har ingående kunskap om platsen under mitten av 1900-talet. Intervjun kan beskrivas som fri i sin utformning, där ett fåtal frågor ställdes och sedan besvarades fritt av informanten. Intervjun har gett information om Södertunas trädgård under de sista decennierna i Ebba von Eckermanns liv. På grund av anonymiteten skrivs inte frågorna ut i arbetet.

Tidigare undersökningsmaterial

I kursen Utvecklande skötsel och restaurering, projektkurs, KTL 523, vid Göteborgs universitet undersöktes historien kring den engelska parkanläggningen på Södertuna. Källmaterialet bestod av arkivmaterial och en fältinventering som genomfördes 15/11 2023. Kartor och skisser som hittades då har även använts i denna undersökning. Eftersom undersökningsområdet utökats i detta arbete har materialet studerats ur ett bredare perspektiv, både geografiskt och tidsmässigt.

1.7 Källkritik

Jag har i all tolkning av källmaterial försökt förhålla mig källkritiskt och ställa frågor om vem som är skaparen av materialet och vad syftet med framställningen är. Jag har i största mån möjligt försökt använda mig av att fler källor bekräftar eller utvecklar informationen. Detta

har upplevts särskilt viktigt att förhålla sig till när det gäller den herrgårdslitteratur som använts som källmaterial för att försöka spåra informationens grundkälla eller bekräfta den med annat källmaterial. Att läsa och tolka personliga brev som källmaterial innebär en rad svårigheter. Dels är det svårt att sätta sig in i en okänds persons upplevelsevärld och avgöra vilket värde olika uppgifter besitter för avsändaren och mottagaren, särskilt på kort tid. Det är också svårt att läsa brev från en tid då man uttryckte sig så annorlunda från hur vi gör idag, värdeord och tilltalssätt har förändrats över tid. Ofta är det alldagliga noteringar om vardagen som innehåller information om trädgården, vilka blommor som blommar, hur vädret påverkar trädgården, något stort som hänt i trädgården osv. Det väcker frågor om *varför* man velat berätta det man gör. Eftersom alla brev jag undersökt är inom den närmsta familjen bedömer jag att de generellt kan tolkas som ärliga och utan önskan att försköna sanningen, men det kan en såklart aldrig veta helt säkert. Det är också intressant att reflektera över *vad som inte tas upp* och varför det förhåller sig så. Hur styrda är vi av vad som anses intressant i just den tid vi lever, i just det sammanhanget där vi befinner oss? Det blir extra intressant eftersom det inte handlar om regelrätta listningar av trädgårdens innehåll utan personliga tolkningar av trädgården runtomkring. Där fungerar Huvudböckerna från gårdsarkivet på Södertuna mer som en listform över vilka investeringar som gjorts i trädgården, på vissa sätt mer fria från personliga tolkningar. Trots det så lämnas rum både för upphovspersonen och för mig att läsa in olika saker i de benämningar som används, eftersom begrepp och avgränsningar mellan olika konton inte specificeras. Material i fotoform talar mer tydligt för sig själv, även om visst utrymme för tolkning finns, till exempel huruvida de visar vardagen eller en uppställd verklighet, om hushållet förvarnats om att flygfotografier ska tas och därför piffat trädgården mer än vanligt och liknande. Dock går lägen, fasta strukturer, ungefärliga arealer och ibland växtmaterial att bedöma utifrån de fotografier som undersöks.

Husförhörslängder, mantalslängder och folkräkningar är ibland väldigt svårläsligt material, framför allt uppfattar jag materialet från 1800-talets första hälft som svårläst. Dels är skrivstilen ibland svårtolkad, dels beskriv in-och utflytts år ibland i nästa tidsperiods bok och ibland saknas helt information om in & utflyttning.

Urvalet av och tolkningen av materialet, val av metoder och upplägget på arbetet färgas av min förförståelse kring ämnet. Mina personliga erfarenheter från skötselarbete och kunskaper inom trädgårdskonst- och odling ligger till grund för hur jag valt att analysera materialet samt vilken information jag får ut av det. Detta upplever jag viktigt att nämna eftersom historiska och personliga undersökningar baserade på den typen av källmaterial som använts kanske aldrig kan anses visa en egentlig sanning.

1.8 Teori & perspektiv

Att se och arbeta med historiska trädgårdar som kulturarv är, i jämförelse med byggnader, ett relativt nytt fenomen. Ett av de viktigaste dokument som behandlar detta är Florensdeklarationen från 1982. Där definieras historiska trädgårdar som ”arkitektonisk och hortikulturell komposition av allmänt historiskt eller konstnärligt intresse. Som sådan utgör den ett historiskt minnesmärke.” Där anges också att allt restaurerings- och rekonstruktionsarbete i historiska trädgårdar ska göras med hänsyn till platsens historia (ICOMOS, 1982). Denna syn på vikten av kunskap om en trädgårds historik ställer sig trädgårdsantikvarien Maria Flinck bakom i boken *Historiska trädgårdar - att bevara ett föränderligt kulturarv* genom att hävda att kunskapen om en trädgårds historik ska ligga till grund för allt arbete som utförs på platsen. Hon beskriver också hur den historiska skötsel-

och bruks-tradition som finns på platsen bör vara ledsagande för hur skötseln utförs idag samt hur en återupptagen skötsel kan vara del i ett restaureringsarbete (Flinck, 2022 s- 20-22, 81). Med utgångspunkt i detta kan en tolka allt historiskt underlag som avgörande för bevarandet av en plats. För att undersöka Södertunas trädgårdshistoria samt tillämpa ett kvinnohistoriskt perspektiv tas avstamp i forskningsperspektivet *mikrohistoria.* Perspektivet handlar ofta om att undersöka och besvara större frågor utifrån enskilda gruppers eller individers historia. Begreppet mikrohistoria behandlas av Anna Götlind & Helena Kåks i boken *Mikrohistoria, en introduktion för uppsatsskrivande studenter* (Götlind & Kåks, 2018). Arbetets *kvinnohistoriska* perspektiv handlar om att undersöka, lyfta fram och synliggöra kvinnors roll i historien (Nationalencyklopedin, 2024 b), vilken länge förbisågs.

2. Undersökning

2.1 Christina Wachtmeister född Hall & hennes trädgårdsintresse

Christina Wachtmeister föddes Hall den 11/11 1773 (Riksarkivet, 1816–1827). Hon växte upp i Göteborg, dotter till den förmögne affärsmannen John Hall d.ä och hans hustru Christina Hall d.ä. Som sommarnöje byggde föräldrarna Gunnebo slott i Mölndal utanför Göteborg som invigdes 1796 (Gunnebo slott och trädgårdar 2024). 23 september 1792 gifter sig Christina Hall med Claes Adam Wachtmeister af Johannishus (Adelsvapen.se, 2014 & Elkan, 1913 s. 61, 74). 1805 står paret först skrivna på Södertuna (Riksarkivet, 1805). I *Herrgårdsliv i Sörmland, från rokokon till åttiotalet* beskrivs att paret även hade en bostad i Stockholm (von Steyern, 1960 s. 7), detta bekräftas av att Wachtmeister i mantalslängderna omnämns som ”Skrifven i Stockholm” (Riksarkivet, 1806). Hur stor del av sin tid Christina och Claes Adam bodde på Södertuna är oklart. Enligt husförhörslängderna tar parets son över Södertuna under åren 1835–1840 (Riksarkivet 1835-1840), efter att Claes Adam dör 1828 och Christina flyttar till Stockholm 1930 (Riksarkivet, 1828-1835). Den 14 april 1839 dör Christina (Adelsvapen.se, 2014).

Om Christina Halls eventuella trädgårdsintresse har tyvärr ingen information framkommit under denna undersökning.

2.2 Christina Wachtmeister född Hall & trädgården

I undersökningen har ytterst lite källmaterial angående Christina Halls tid på Södertuna hittats. Det som studerats gällande tidsperioden fram till hennes död (1805–1839) består främst av kartmaterial upprättat innan Christinas tid samt geografiska beskrivningar av Södertuna gjorda efter Christinas död. Ett undantag är det med Christina samtida *Geografiskt lexicon öwer Skandinavien eller de förenade rikena Swerige och Norige* från 1818. Där beskrivs hur trädgården är ”betydande”, innehåller ett orangeri med odling av aprikos och vinrankor samt en engelsk park med ”flera wackra promenadwägar” och ett öppet tempel ut mot Frösjön (Djurberg, 1818 s.799–800). En karta (se figur 3) uppsatt på Södertuna slott, troligen en renritning av en digitaliserad karta från 1714 (Lantmäteriet, 1714) visar Södertuna nästan hundra år innan Christina flyttar in. Längst norrut syns det område som senare blir en parkanläggning i engelsk stil. 1714 syns inga spår av en parkanläggning på platsen. Området ser ut att vara avgränsat av ett hägn, det är därför rimligt att anta att platsen snarare användes för bete när kartan upprättades. Området benämns som ”Bergsbacke med vacker björkskog” och är gestaltad med trädformer. Den allra nordvästra delen benämns ”avrögt”. Eventuellt kan det stå ”avröst” vilket skulle kunna syfta på att jorden inte är odlingsbar (Nationalencyklopedin, 2024 c). Området i ytterkant runt slottet har samma gestaltning med trädformer som på norra

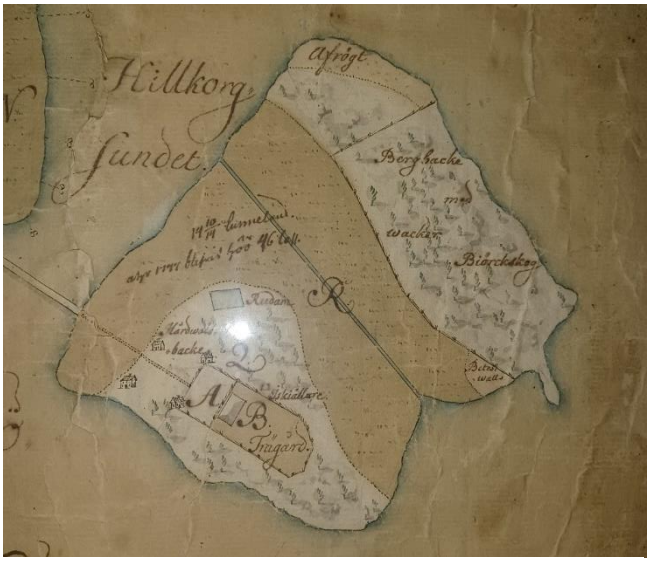

Figur 3: Bilden visar den karta, troligen från ca 1714 som finns uppsatt på Södertuna slott. Här syns det inhägnade område på öns norra del där en park i engelsk stil senare anläggs samt området bakom huvudbyggnaden som benämns ”Träägårdh”. (Okänd upphovsperson, foto: Karlsson, 2024).

delen av ön, vilket kan tyda på att även det området är trädbevuxet. Även slottets närmsta omgivning ser ut att vara avgränsad med ett hägn, inom avgränsningen, på baksidan av huvudbyggnaden syns en ”Träägårdh”. En allé från väst leder fram mot huvudbyggnaden, strax nordväst därom finns en ruddamm avtecknad. Troligt är alltså att det 1714 inte fanns en anlagd park på öns norra del, men däremot en trädgård i anslutning till huvudbyggnaden.

Det med Christina mest samtida bildmaterialet som hittades i den tidigare undersökningen (se Metod & material) består av fem skisser av Carl Stefan Bennet som bedöms vara från 1820–1878 (Bennet, 1820–1878 a) samt två teckningar över Södertuna av F. Richardt som finns i *Herregårdar uti Sörmland* (Eneroth, 1869). På skisserna av Bennet syns ett Södertuna inbäddat i väldiga lövmassor, så pass att det är svårt att urskilja andra delar av trädgården. På en av skisserna syns vad jag tolkar som en allé som leder fram mot huvudbyggnaden, se figur 4, det är inte omöjligt att hela eller delar av allén är samma som syns på kartan från 1714. På en annan skiss av Bennet (se figur 5) syns det öppna tempel som Djurberg beskriver i den engelska parken (Djurberg, 1818).

Figur 4: Utsnitt ur C.S Bennets skiss över Södertuna. Den troliga allén markerad av författaren. Till vänster i bild syns det kuperade området på Fruktön (Bennet, 1820–1878 b med markering och kontrasthöjning av författaren).

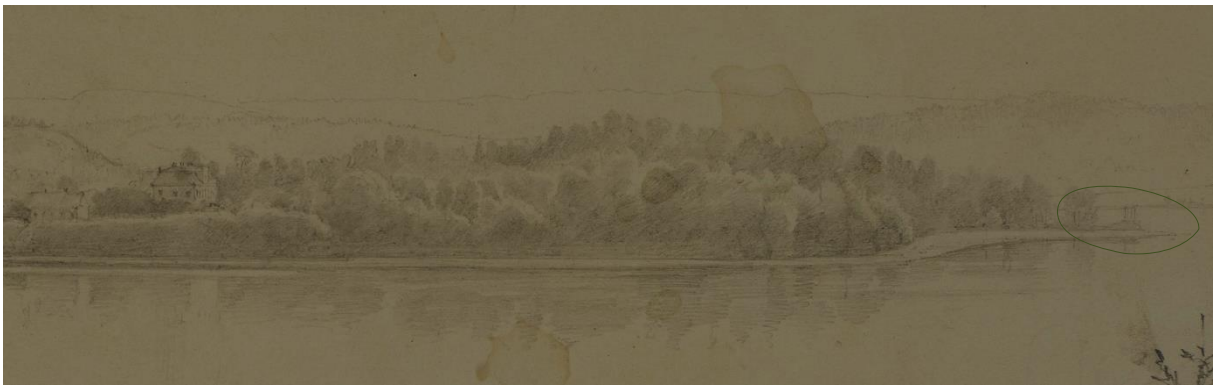

Figur 5: Utsnitt ur C.S Bennets skiss över Södertuna. Bilden visar ett lövskogsklätt Södertuna. Det troliga templet markerat av författaren. Bennet, 1820–1878 c med markering och kontrasthöjning av författaren).

Placeringen stämmer överens med hur templet är placerat på en senare ägomätning från 1881, 42 år efter Christinas död (se figur 10). På platsen, som där kallas ”tempeludden”, syns en markör som möjligen indikerar en byggnad. På kartan syns också ett slingrande gångsystem, kanske de ”wackra promenadwägar” Djurberg nämner. Under den fältinventering som genomfördes i parken den 15/11 2023 inom ramen för den tidigare undersökningen, hittades en grotta. Detta är troligtvis en av de grottor som beskrivs i en tidningsartikel om Södertuna från 1884 (Tidning För Hedemora, Säter Och Avesta Eller Södra Dalarne 1884, blad 2). Vid

inventeringen den 15/11 2023 hittades buskstjärnblomma, *Stellaria holostea,* och parkgröe *Poa chaixii*. Dessa arter är typiskt kvarstående i parkmiljöer anlagda i engelsk stil, troligen inkomna i de gräsfröblandningar Torbjörn Tyler beskriver som vanligt förekommande för att skapa naturliga uttryck i parkernas skuggiga miljöer (Tyler, 2019). I parkens nordvästra del samt vid tempeludden återfanns bestånd av krollilja, *Lilium martagon,* denna art återfinns ofta vid äldre herrgårdsmiljöer. I *Svenska slott och Herresäten* beskrivs hur den engelska parken ”lär” vara anlagd av Christina Hall (Roosval 1919–1923, s.246). Under den tidigare undersökningen framkom att Ann Charlotte von Eckermann, en av de sista boende på Södertuna i sina minnesanteckningar ska ha skrivit att parken anlades*” minutiöst med rikt varierade lövträd för att ge intryck av en nyckfull naturlighet, och kopierades av den unga grevinnan Wachtmeister från hennes älskade barndomshem Gunnebo”* (Wenander, 2020).

Om trädgården närmast huvudbyggnaden har väldigt lite källmaterial hittats. Utöver Djurbergs beskrivning av trädgården som ”betydande” med aprikosodling i orangeriet samt vinkast vet vi ytterst lite om trädgården på Christinas tid. På den teckning av Richhardts som visar Södertunas baksida, syns en frodig trädgård med buskliknande växtmaterial utplacerade i vad som ser ut att vara gräsrundlar belägna i grus. Till vänster på teckningen syns en person med korg på stege, till synes utförande någon form av arbete, eventuellt skörd eller beskärning (se figur 6). I samma verk beskriver Olof Eneroth Södertuna som ett relativt litet gods, främst på grund av avsaknaden av skog. Han beskriver vidare hur parkomgivningarna ger intrycket av en större gård än det i själv verket är (Eneroth, 1869). Maud von Steyern skriver att det ”runt barockträdgården på Södertuna löper en dubbel häck, i vilken grevinnan Wachtmeister brukade gömma sig, då främmande, som hon inte hade lust att taga emot, kom åkande i alléen. Hon skriver också att Christina aldrig trivdes på Södertuna (von Steyern, 1960).

Teckningen nedan gestaltar trädgården ca 30 år efter Christinas död, och inget ytterligare källmaterial som mer ingående beskriver trädgården eller den påstådda barockträdgården närmast slottet har hittats i den här undersökningen.

Figur 6: Prydnadsträdgården på Södertunas baksida, ritad av Richhardt. På bilden syns rundlar med växtmaterial utspridda i vad som ser ut att vara grus. Det är tydligt att trädgården framställs som en social

2.3 Ebba von Eckermann född von Hallwyl & hennes trädgårdsintresse

Figur 7: Porträtt av Ebba von Eckermann målat 1895 som hänger på Södertuna slott (Kronberg, Johan Julius Ferdinand, 1895).

Ebba föddes von Hallwyl, i Stockholm den 15 maj 1866 som första barnet till Wilhelmina f. Kempe och Walther von Hallwyl (se figur 7). Hon undervisades tidigt hemma och fortsatte sedan studera till studentexamen, något som fortfarande var ovanligt för kvinnor under 1880-talet. På somrarna studerade hon bland annat botanik. Ebba själv hade en önskan om att studera vidare, gärna till arkitekt, men blev i stället uppmuntrad till äktenskap av föräldrarna. År 1886 gifter hon sig med Wilhelm von Eckermann, och 1891 flyttar paret med sina tre barn, Harry, Ebba och Carola till Södertuna. Godset var nedgånget och när Wilhelm fick arbete som kammarherre vid hovet blev ansvaret för Södertuna i praktiken Ebbas. Ombyggnationerna planerade arkitekturintresserade Ebba tillsammans med arkitekten I.G Clason (Williams, 2017). En del av kostnaderna stod pappa Walther för (Hallwylska, 2024 d). Även jordbruket moderniserades av Ebba (Hellstedt, 1992). Ebba hade tidigt ett stort politiskt intresse och engagerade sig i flera kvinnoföreningar samt i kampen för kvinnlig rösträtt. Redan under studietiden engagerade hon sig i Fredrika Bremer förbundet där hon senare var ordförande i stipendienämnden (Williams, 2017 & Cassel-Phil, 1992). Hon var den första ordföranden i både Stockholms moderata kvinnoförbund och Sveriges moderata kvinnoförbund (Moderaterna, 2024). Hon var engagerad i frågor rörande sjuk- och fattig-vård, husmodersutbildning och Svenska flickors scoutförbund, till vilka hon donerade en kursgård i Frustuna (Williams, 2017 & Cassel-Phil, 1992).

I böckerna beskrivs Ebbas trädgårdsintresse som stort, hur trädgården blev Ebbas ”skötebarn” och hur Ebba varje morgon diskuterade dagens skötsel med trädgårdsmästaren. I trädgården fanns jordgubbar, sparris, potatis och ”andra grönsaker för fest och vardag”, i växthuset odlades persikor, fikon och druvor (Hellstedt, 1992, s.). Cassel-Phil (1992) beskriver hur ”stunderna i trädgården var lycka för henne, där älskade hon att vara” och att det på Södertuna fanns agave och ”trädfuchsior”, inspirerade av Wilhelms besök på Tullgarn. I växthuset, skriver hon, odlades även orkidéer. Ebbas trädgårdsintresse beskrivs också i förhållande till den rosenträdgårds hon anlade på Södertuna (Williams, 2017 s.)

Från Ebba von Eckermanns tid på Södertuna har en relativt stor mängd källmaterial undersökts i detta arbete. Ebba verkar ha haft ett stort trädgårdsintresse, bland annat satt hon med som ledamot i Dendrologiska föreningen samt står med som sponsor till boken *Trädgårdsodlingen i Sverige* (Dahl, 1935). Där listas Södertuna under *Parker och prydnadsträdgårdar*. På Södertuna upprättade Ebba ett allmänt bibliotek, de böcker som finns kvar idag vittnar om Ebbas intresse för trädgård. Här finns bland annat inbundna årgångar av den tyska trädgårdstidskriften *Gartenschönheit,* från 1921–1927. Ett tecken på att dessa faktiskt lästs, troligen under Ebbas tid, är de avrivna inbjudningskort och jägardiplom rörande Ebba och hennes man som hittades instuckna som bokmärken. Ebba talade både svenska och tyska, och flera av hennes brev är skrivna på tyska så det är inte otroligt att hon läst tidskrifterna. I biblioteket finns även trädgårdshandböcker som *Den mindre trädgården* av

Rudolf Abelin, *Husmoderns trädgårdsbok* av Nils Sonesson och *Små böcker om trädgårdsodling III, Rosor* av Holz Hausen samt flera böcker om lant- och jord-bruk, nästan alla märkta med loggan för Södertunas gårdsbibliotek.

I sex brev till sin mor Wilhelmina nämner Ebba trädgården (se figur 8). Främst handlar det om korta noteringar kring vädret men hon förmedlar också annan information (se figur 9). De omnämnanden som finns om specifikt växtmaterial i trädgården härrör nästan alltid från information om vädret. Ebba beskriver i ett brev från 1924 hur det tidigare under sommaren varit varmt och soligt, men nu börjat regna. Detta skriver hon, är ”bra för potatis och rotsaker och gräsmattorna” men mindre bra för höskörden (Hallwylska museet, 1924a). I flera brev från 1925 och 1926 beskriver hon hur sommaren varit väldigt torr, ”annars har här varit fruktansvärt torrt och allt hotar att vissna bort”. I samband med detta nämner Ebba några växtmaterial hon är orolig för i torkan, jordgubbar, grönsaker och gräsmattor. I ett av dessa brev beskriver hon också hur hon av sin syster Ellen Roosval fått ”de båda stenputti”, en slags liten stenskulptur avsedd för trädgården[1] (Hallwylska museet, 1925a, 1926a, b &c). Jag har inte lyckats hitta vidare information om dessa men det är inte orimligt att anta att det handlar om skulpturer av Ellen själv, som var skulptör och anlade trädgården Muramaris på Gotland ca 1910 (Klintborg Ahlklo, 2023, s.127).

Den 28 juli 1924 skriver Ebba till sin mamma "Den tyska kvinnliga trädgårdsmästaren har jag placerat vid Haga, i nordiska kompaniets trädgårdar, där får hon tillfälle lära mera än vid Södertuna” (Hallwylska museet, 1924a). Detta väcker frågan om vilket inflytande Ebba hade över detta samt visar att Ebba hade kontakt med kvinnliga trädgårdsmästare under tidigt 1900-tal, och tyckte att de förtjänade arbetsplatser där chanserna att lära var stora.

FIGUR 8: FÖRHÅLLANDET MELLAN LÄSTA BREV MED/UTAN INFORMATION OM TRÄDGÅRDEN FRÅN EBBA TILL SIN MAMMA I HALLWYLSKA SAMLINGEN

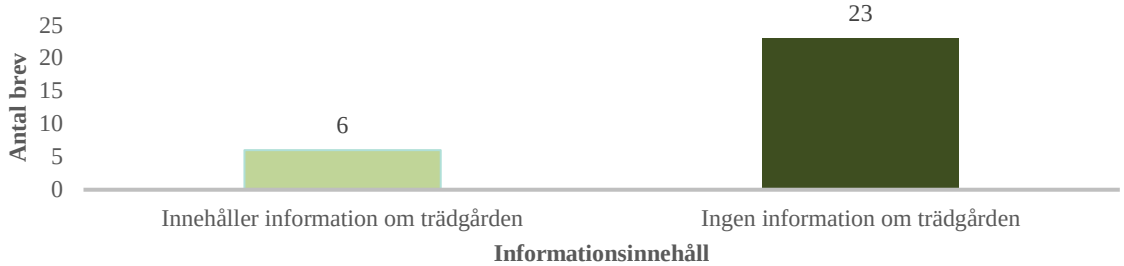

FIGUR9: FÖRDELNING MELLAN OLIKA TYPER AV INFORMATION RÖRANDE TRÄDGÅRDEN I DE LÄSTA BREVEN FRÅN EBBA VON ECKERMANN TILL SIN MAMMA I HALLWYLSKA SAMLINGEN

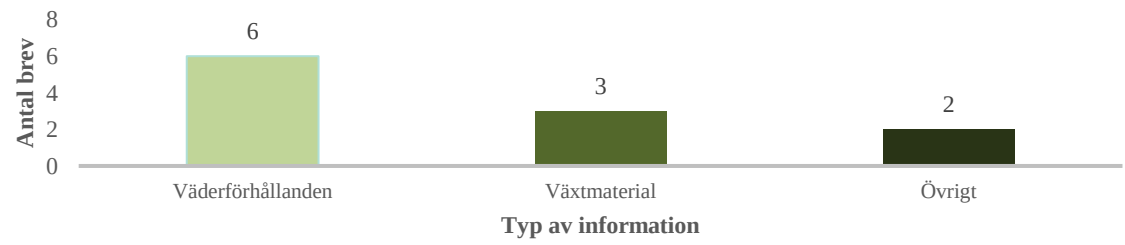

[1] Maria Löfgren, universitetslektor Göteborgs universitet, i samtal 8 mars 2024.

2. 4 Ebba von Eckermann född von Hallwyl & trädgården

1881-ca 1930

En ägomätning från 1881, se figur 10, visar Södertuna tio år innan Ebba von Eckermann flyttar in. På kartan syns den engelska parkanläggningen längst norrut skild från huvudbyggnaden och omgivande trädgårdar av en äng med en grävd kanal. I förteckningen syns en ”kökträdgård” i närheten av jordbruksanläggningarna på fastlandet, två olika typer av alléer som leder fram till planen framför huvudbyggnaden och flera ”trädgårdsland” i direkt anslutning till huvudbyggnaden. Hela området i anslutning till sjön söder och öster om huvudbyggnaden benämns ”parken”, tillsammans med en del strax norr om huvudbyggnaden samt den engelska parkanläggningen mot norr. Ett växthus är beläget snett nedanför den södra flygeln. På en häradsekonomisk karta utan år, se figur 11, som enligt registret för konceptkartorna bör vara gjord mellan 1897–1906, benämns området i grönt som trädgård (Riksarkivet, 2024 a). Ytan verkar ha utökats något ner mot sjön, kanske i samband med sjösänkningarna som gjordes av Frösjön under 1800 och 1900-talet vilka syns som avgifter i huvudböckerna samt beskrivs av Wenander, (2020).”Kökträdgården” vid jordbruksanläggningen är inte utmärkt, antingen för att den är borttagen eller för att den inte uppfattades som del av trädgården, utan jordbruket. I den engelska parken mot norr ser gångsystemet ut att vara likadant som 1881. Inga byggnadsmarkeringar finns som kan visa lusthus eller tempel. Gångsystemet vid husets baksida skiljer sig från tidigare och en ny gångsträcka syns nedanför trädgårdsområdet näst längst mot sjön åt söder.

Figur 10: Utsnitt ur Ägomätning från 1881 som visar Södertuna. Holmen är tydligt skild från fastlandet. Markeringar visar herrgårdens olika delområden (© Lantmäteriet, 1881 med markeringar av författaren).

Figur 11: Utsnitt ur Häradsekonomisk karta utan år. Troligen från ca 1897–1906.Kartan visar hur odlingarna utökats ner till söder mot sjön (© Lantmäteriet, u.å).

I flera brev från Ebbas barn beskrivs blomningen, vädret och skicket på gårdens grönytor. 4 maj 1899 (Riksarkivet, 2024 b) skriver Ebbas dotter Ebba von Eckermann d.y. hur de vita, skära och mörkgredelina hyacinter hon satt i sitt land kommit upp, tillsammans med pärlhyacinter. Blåsippor, vitsippor och violer, beskriver hon, blommar för fullt! I andra brev beskrivs hur barnen hittat ”hästhofsörter”, vårlökar, gullvivsknoppar och liljekonvaljer samt att nejlikorna är på väg att slå ut. I ett brev med okänt datum skriver sonen Harry till sin pappa om hur de flitigt botaniserar bland gullvivfor, hvit- gul- och blå-sippor, bok, alm, asp, björk, al, nunneört, violer, mossor, svalört, hästhofsört, ängsgull, maskros ”mot hvilket krig föres”, stor och liten vårlök, pärlhyacinter, tranbärsris, snödroppar, hyacinter, lökar och poppel. Detta kompletteras i andra brev med sälg och hassel. Detta säger något både om det vilda och planterade vårfloret på Södertuna. Av breven får vi också veta att det på Södertuna fanns krusbär, körsbär, bigarråer och fågelbär under början av 1900-talet.
Mellan 1892 och 1903, strax efter att Ebba flyttat in genomförs omfattande ombyggnationer vid Södertuna av arkitekten I.G Clason (Hallwylska museet, 2024 a, Fredriksson, 2018 & Digitalt museum, 2024 a). Ombyggnationerna gäller framför allt huvudbyggnaden och flyglarna men även trädgården berörs. Ritningarna förvaras på Arkdes i Stockholm och har tyvärr inte kunnat undersökas i detta arbete eftersom ArkDes är stängt för renovering. På Digitalt museum kan vi ändå i beskrivningarna till ritningarna se att flera av dem rör trädgårdspaviljonger. Det är också nu en enskild trädgårdsmästarbostad byggs på Södertuna (Digitalt museum, 2024 b). På kartan från 1897–1906 (se figur 11) syns växthuset och en annan okänd byggnad fortfarande snett nedanför södra flygeln på kartan.
14/3 1899 nämner Harry ett gammalt skjul nedanför ”trädgårdsmästarens flygel”, i närheten av några lönnar (Riksarkivet, 2024 b). Detta skulle kunna indikera på att trädgårdsmästaren innan trädgårdsmästarvillan av I.G Clason byggdes bodde i en av flyglarna.

Odlingsytorna söder om huvudbyggnaden
1899 skriver Ebba i ett brev till Harry att hon sänder honom druvor de fått från Edeby ”som vi hafva drufvor här som vi måste skynda oss äta opp innan råttorna göra det” (Riksarkivet 2024 c). År 1900 vinner Södertuna hederspris för ”frukt, köksväxter, krukväxter och blommor” på en produktutställning i Gnesta (Södermanlands läns tidning, 1900).1902 beskriver Ebba d.y. i ett brev till sin far hur hon och en Alina arbetat hela dagen för att bygga ihop en planteringslåda för jordgubbsplantor från ” det gamla kasserade landet där borta i trädgården”. Glasrutorna till planteringslådan tar de från det ”gamla förfallna växthuset, eller jag menar vinkastet”. Även dottern Carola nämner detta i ett brev 29 april 1902, hur hon ”kom bakom häcken vid landena” och såg hur en sida av lådan var hopspikad av 11 brädor. Även detta tyder på att barnen tillåts delta i trädgårdens utformning och arbete. I ett brev från Ebbas svärdotter Ulla och barnbarnet Eva, skrivet 12 april 1927 beskriver de persikorna i växthuset: ”Nere i växthuset blommar persikoträden och de äro underbart vackra, översållade som de äro med blommor." 20 augusti 1918, skriver Carola till sin far om odlingen av sockerbetor, dessa verkar ha använts till sirap av Ebba och därför i alla fall delvis tillhört hushållsodlingen (Riksarkivet 2024 b).
Materialet tyder på att det förekom odling av druvor, jordgubbar, persikor (i växthuset) och sockerbetor på Södertuna kring sekelskiftet 1800–1900. Ett växthus finns kvar 1897–1906 på samma plats som 1881. Vinkastet är gammalt och förfallet 1902. Trädgårdsmästarvillan och andra trädgårdsbyggnader byggs kring sekelskiftet.

Engelska parken

Den engelska parkanläggningen gestaltas ungefär likadant på de båda kartorna från 1881(figur 10) och 1897-1906 (figur 11). Skillnaden är främst att kartan från 1881 innehåller mer information om markstruktur och benämningar. Gångsystemet och parkens utsträckning ser ut att vara detsamma. Parken beskrivs i flera brev från Ebbas son Harry till hans pappa Wilhelm, i ord och bild. I ett brev utan datum skriver han "I templet i parken har altaret (a)störtat i sjön. Templet följer nog snart efter ", kombinerat med en teckning, se figur 12. I en samling brev daterade mellan 3–16 april 1899 skriver han "Templet i parken står ej länge, för den har ungefär denna lutning. Första bästa storm och den ligger i sjön" även detta brev kombineras med teckningar, se figur 13 (Riksarkivet, 2024 b). Detta visar både ungefär hur templet i engelska parken såg ut och att det hade ett altare i mitten. Att templet såg ut ungefär så här styrks av Bennets skiss som också visar ett öppet, relativt enkelt tempel baserat på pelare (Bennet, 1820-1878 c). Breven indikerar också ungefär hur länge det stod kvar och vad som orsakade att det inte finns kvar idag. Kanske ligger delar av templet kvar i Frösjön och väntar på att bli upptäckta? I samma brevsamling bekräftar Harry också förekomsten av en grotta i den engelska parken i ett av sina brev. Han tecknar den ur minnet och skriver "Ett misslyckadt försök att rita grottan i minnet" (figur 14). Till höger syns ett träd som skulle kunna vara ett träd som hittades vid inventeringen 15/11 2023. (Riksarkivet, 2024 b). I *Svenska slott och Herresäten vid 1900-talets början* beskrivs den engelska parken som ”löfträdskransad” och vidsträckt med ” slingrande gångar och vackra utsiktsplatser” under början av 1900-talet. (Roosval, 1919–1923).

Gångsystemet och parkens utsträckning förhåller sig likadant 1881 och 1900. Från Bennets bilder (1820–1878) samt mellan 1881 och 1899 finns troligen ett tempel i engelska parken, beläget på tempeludden. Templet är förfallet 1899 och rasar pö om pö ner i sjön. Templet är öppet, baserat på pelare med tak och innehåller ett altare. En grotta finns i parken, ett träd till höger om grottan är ev. kvar idag. En intressant fråga blir här varför dessa äldre strukturer tillåts förfalla, på detta har jag inte hittat något svar.

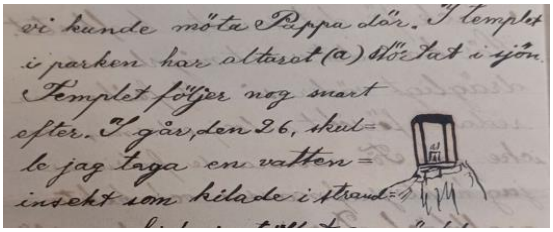

Figur 12: Fotografi av brev från Harry till pappa Wilhelm. Skissen visar templets lutning i engelska parken, och det altare som fanns däri (Riksarkivet,2024b, fotat av författaren).

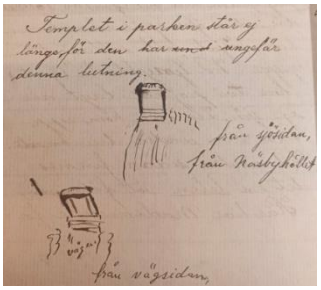

Figur 13: Fotografi av brev från Harry till pappa Wilhelm. Skissen visar templets lutning i engelska parken, och det altare som fanns däri (Riksarkivet,2024b, fotat av författaren).

Figur 14: Fotografi av brev från Harry till pappa Wilhelm. Skissen visar grottan i engelska parken och det träd (till höger) som eventuellt står kvar idag (Riksarkivet,2024b, fotat av författaren).

Entrésidan

Det äldsta funna fotografiet över entrésidan saknar årtal (se figur 15). På bilden syns en gräscirkel med blomsterrundel i mitten, vilken verkar innehålla en centrerad agave och vad som ser ut att vara silvergirland eller helgonört. Omkring blomsterrundeln syns flera böjda blomsterlister och yuccor eller dracenor utplacerade i gräset. Att döma av växtmaterialet och kompositionen kan bilden bedömas vara från omkring sekelskiftet 1800/1900. På fotografiet över entrésidan ser ombyggnationerna av I.G Clason ut att vara gjorda eftersom taket pryds av en lanternin vilket är vanligt förekommande i Clasons ombyggnationer och också är fallet på Södertuna (Hellstedt, 1992 & Fredriksson, 2018). Därmed kan tolkningen att bilden härrör från sekelskiftet 1800/1900 anses rimlig.

I *Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början* finns ett fotografi (se figur 16) som visar hur blomstergruppen i gräsmattans mitt finns kvar, med en ståtlig agave i mitten. Däremot har yuccorna/ dracenorna bytts ut mot strama barrväxter med smala, låga planteringar emellan. Åtminstone ett av de två träd som tidigare stod på var sida om entrén har tagits ner och ersatts med uppkrukade barrväxter (Roosval, 1919–1923). Här finns alltså fortfarande delar av sekelskiftets 1800/1900 talets arbetsintensiva och ettåriga blomsterplanteringar kvar. Ett par år senare, 1925, syns bara formen av blomstergruppen i gräsrundelns mitt. Det kan innebära att den är borttagen, men kan också handla om att den inte är utplanterad eller att man just det året valde bort en planterad rundel. Entrésidan har dock ett stramare, mer avskalat uttryck, vilket skulle kunna stämma med tidens trädgårdsideal (se figur17).

Figur 15: Fotografi som visar entrésidan, troligen kring sekelskiftet 1800-1900 (Sörmlandsmuseum u,å a).

Figur 16: Fotografi över entrésidan ca 1919–1923. Blomsterrundeln med agave i mitten står kvar men de utplacerade palmväxterna har bytts ut mot stramare barrväxter (Roosval, 1900–1923).

Figur 17: Fotografi över entrésidan 1925. Fotografiet visar att barrväxterna är kvar, rundeln och de omringande planteringslisterna syns bara som planteringsbäddar. Om det beror på att de tagits bort eller inte planterats ännu är oklart (Foto: Dan Samuelsson, Sörmlands museum 1925 a).

Prydnadsträdgården på baksidan
Prydnadsträdgården på baksidan av huvudbyggnaden består av en plan yta som sedan brant sluttar ner mot sjön. Vid I.G Clasons ombyggnation kompletteras baksidan med en pelarförsedd terrass i granit.

Det äldsta fotografiet som hittats vid undersökningen är daterat 1907 och visar kantskurna gräsmattor under frodiga träd. Mitt i en av gräsplanerna finns en blomsterplantering. Små uppstammade träd eller blomster på pelare pryder mittlinjens gräsplan och verkar stå utplanterade längs gångstigarna. Även längs fasaden syns smala uppstammade träd. På terrassen ser familjen ut att sitta och njuta i skuggan (se figur 18). På ett foto från balkongen syns de uppstammade växtmaterialet och en blomsterrundel i mittaxeln cirkelformade gräsplan (se figur 19). Ett odaterat fotografi (se figur 20) visar baksidan rakt från öst. Tornet från I.G Clasons renovering syns, växtmaterialet och utformningen liknar kraftigt den på ett fotografi från 1925 (figur 21). På bägge bilderna syns de uppstammade växterna i mittlinjens gräsplan och längs husväggen, de ser ut att ha växt på sig. Längs husväggen syns också en blomsterlist. Blomsterplanteringen i gräsmattan till vänster i figur 18 är borttagen, i stället har två smala lister av uppstammade buskar planterats längs sidogräsplanerna bredvid mittplanen. Bakgården pryds fortfarande av flera uppvuxna träd.

Figur 18: Fotografi som visar prydnadsträdgården 1907. I gräsmattan till vänster syns en blomsterplantering, det ser ut att vara en rundel. Längs husväggen, i gräskanterna och mittaxeln gräsplan syns uppstammat växtmaterial (Sörmlands museum, 1907).

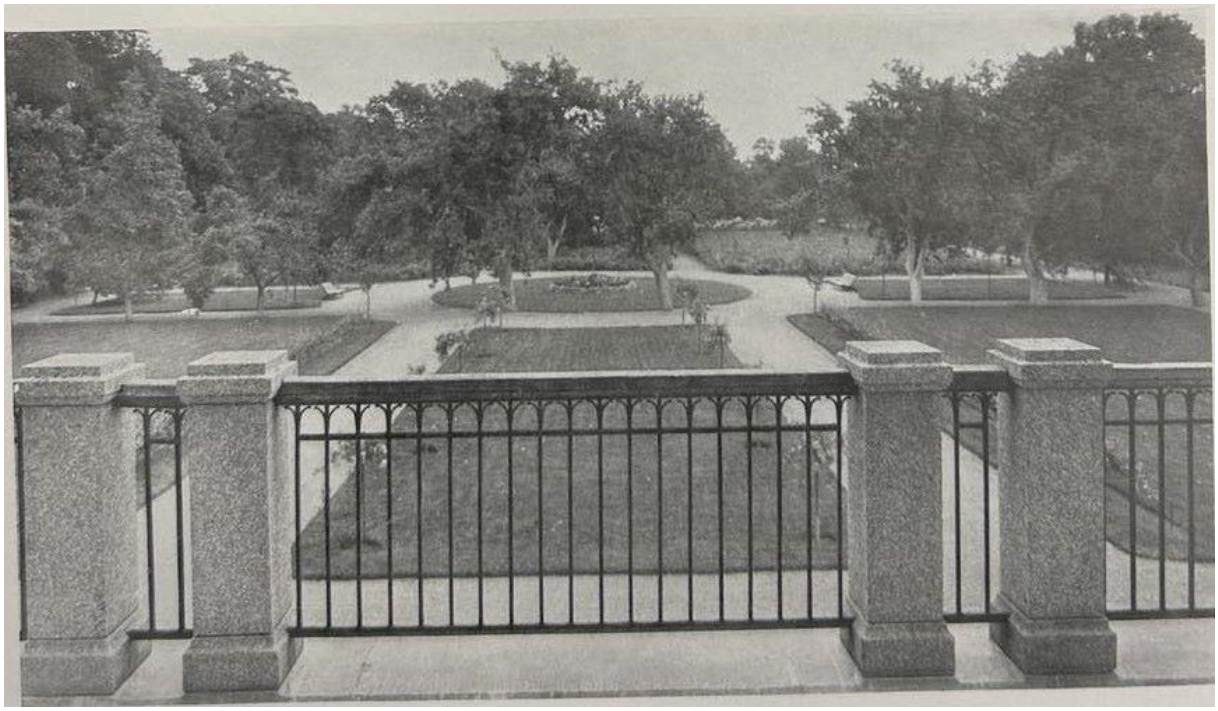

Figur 19: Fotografi som visar prydnadsträdgården mellan 1919 och 1923, mot öst.I mittaxelns cirkelformade gräsmatta syns en blomsterrundel. Frodiga träd och uppstammat växtmaterial syns (Roosval, 1919–1923).

Figur 20: Fotografi som visar ett odaterat fotografi av prydnadsträdgården. Tornet från Clasons ombyggnationer syns och växtmaterial och utformning liknar det i figur 20, varför fotot kan antas vara från runt 1925. På bilden syns uppstammat växtmaterial längs mittaxelns gräsplan samt smala lister planterade med uppstammade buskar i sidornas gräskanter (Sörmlands museum, u.å b).

Figur 21: Fotografi som visar prydnadsträdgården 1925. På bilden syns uppstammat växtmaterial i gräskanter och längs fasaden. Av blomsterplanteringen i gräsmattan till vänster syns inga spår (Sörmlands museum, 1925 b).

Ägomätningskartan från 1881 (se figur10) visar att bakgården är uppdelad i 7 fält avdelade med gångar, varav en utgör mittlinje mot öster. På häradsekonomiska kartan som bedöms vara från 1897–1906 (se figur 11) ser prydnadsträdgården däremot ut att bestå av tre, från väst till öst parallella gräsplaner skilda av gångar. Gräsplanen rakt bakom huvudbyggnaden ser ut att vara oval. Det är inte säkert att trädgården avbildades exakt som den såg ut på dessa kartor men det är inte heller omöjligt att prydnadsträdgården på baksidan ändrade utseende någon gång mellan 1881 och sekelskiftet 1800–1900.

Prydnadsträdgården ser på fotografierna från 1907 och framåt ut att vara formstarkt uppdelad i olika mer eller mindre rektangulära gräsplaner där mittlinjen mot öst utgör en. Dessa verkar brytas av med en cirkelformad gräsplan mitt för huvudbyggnadens mitt och skiljelinjerna utgörs av grusgångar. Utformningen skiljer sig från den som synts på äldre kartor. Mellan 1907 och 1925 förändras alltså utseendet på baksidan. Blomsterplanteringen mitt i gräsmattan ersätts med raka blomsterlister i gräskanten. Samma formstarka, geometriska utformning verkar utgöra grund från 1907 och framåt.

Rosenträdgården

Det främsta källmaterialet som rör Ebbas påverkan på Södertunas trädgård rör anläggandet av den rosenträdgård hon kallar ”min lilla rosengård”. Rosenträdgården, som inte finns kvar idag är svårlokaliserad men var belägen någonstans söder om huvudbyggnaden. Den finns omnämnd i flera underlag. Rosenträdgården beskrivs av Roosval som terrasserad mot sjön, åt söder. Den stenmur som än idag löper mellan huvudbyggnaden och sluttningen mot sjön är då nyanlagd. Vid sidan av denna ska en trappa leda ner mot rosenträdgården (Roosval, 1919-1923, s 245). Informant 1 beskriver rosenträdgården som belägen ”nedanför flygeln som

vette mot Frösjön”. Jag har nedan försökt tolka ett brev Ebba skriver till sin mamma den 22 juni 1924

"Här hava vi nu fått varmt väder sedan några dagar och allt börjar blomma och frodas. Men I min lilla rosengård äro många rosenbuskar döda, fastän förödelsen är något mindre än i Skåne. Ellen Poulsen, Mme Teslont (?) och Mme Herriot hafva överlevat vintern med glans, af Ofelia och Mme Abel Chateney samt Richmond hava blott några få frusit, men däremot är manspillan stor bland Louise Catherine Breslau och andra gula pernetianarosor, som trädgårdsböcker och blomsterkataloger framhålla såsom härdiga” (Hallwylska museet, 2024 d).

De rossorter som nämns i brevet är har jämförts med utbudet i Göteborgs trädgårdsförenings priskurant mellan 1904–1919 och skulle kunna vara:
Ellen Poulsen, finns i priskuranten 1917 under ”miniatyrrosor”, en polyanthasort.
Mme Teslont (?) är eventuellt Caroline Testout, finns i priskuranten 1913 under Theahybrid.
Mme Herriot är eventuellt Mme Edouard Herriot, finns i priskuranten 1917 under Rosa muscosa, rugosa m.fl.
Ofelia är eventuellt Ophelia, finns i priskuranten 1922 som ”Värdefull nyhet”.
Mme Abel Chateney, finns i priskuranten 1905.
Richmond, finns i priskuranten 1909 som nyhet.
Louise Catherine Breslau, finns i priskuranten 1919, under te och tehybrid, beskriven som ”korallröd med gult skimmer”.
Pernetianarosor, finns i priskutanten 1905 (Göteborgs trädgårdsförening, 1905, 1909, 1913, 1917, 1919).

Det är utifrån dessa källor rimligt att anta att Ebba von Eckermann anlade en rosenträdgård söder om huvudbyggnaden någon gång mellan 1891 och 1923 och att hon var fäst vid den och hade undersökt sorterna hon valde noga. Rossorterna kan ha varit de ovanstående. Den exakta placeringen är desto svårare att avgöra utifrån dessa källor.

1930–1960

1941 tar Ebbas barnbarn Claes Thure von Eckermann över som förvaltare av gården (Riksarkivet, 1941-1950). Vad detta innebär för trädgårdens utveckling har inte undersökts specifikt utan följande del redovisar trädgården under Ebbas levnadstid på Södertuna.

Rosenträdgården

Ett flygfoto visar herrgården rakt från öst (se figur 22). Fotot borde vara taget ungefär 1930–1935 eftersom andra foton från Axel Eliasson konstförlag med denna logga är tagna runt den tiden. 1930–1935 och 1946 (figur 22 & figur 23) syns vad som ser ut att vara rader av blommande buskar i sluttningens nederkant på var sida om gången. Det är möjligt att detta är den rosenträdgård som anlades av Ebba mellan 1891 och 1919. En annan möjlig placering är vid det trädgårdsland som befinner sig direkt söder om den södra flygeln. Där är det svårt att urskilja växtmaterialet och det skulle stämma överens med de minnen Informant 1 har av rosenträdgårdens placering. Citatet ”nedanför flygeln som vette mot Frösjön” skulle dock också kunna beskriva placeringen som belägen i sluttningens nederkant på var sida om gången. På ytterligare en flygbild från 1951 (se figur 24) ser flera av de blommande buskar som skulle kunnat utgöra rosenträdgården ut att vara borttagna, kvar finns en smal plantering i gräskanten på andra sidan gången. På samma foto ser trädgårdslandet vid den södra flygeln ut att vara tomt, detta skulle kunna indikera på att det främst odlas ettåriga växter där, och att det alltså inte är den rosenträdgård Ebba anlagt på Södertuna.

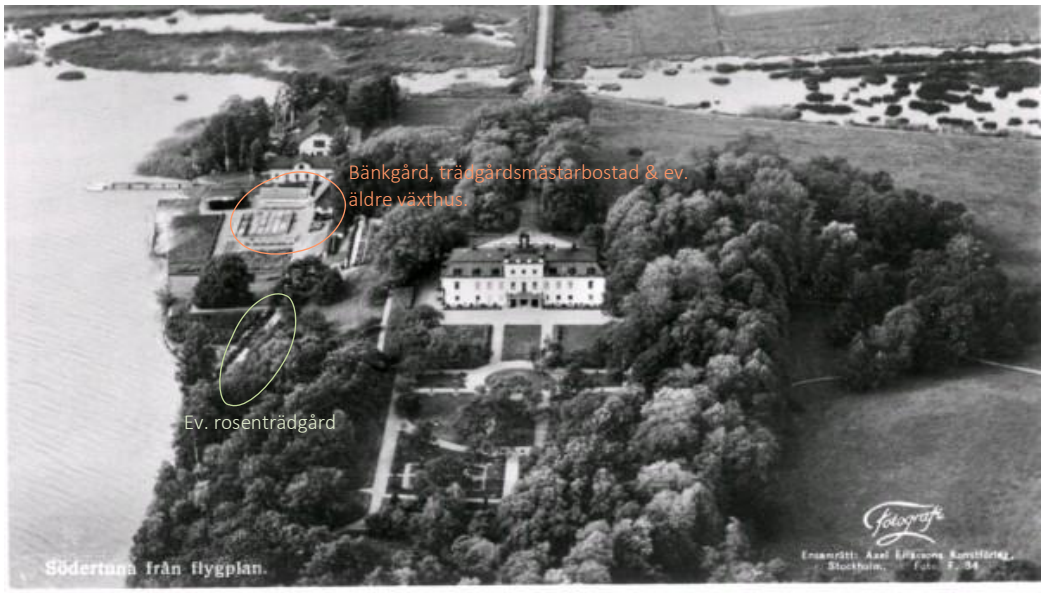

Figur 22: Fotografi som visar Södertuna, troligen ungefär 1930–1935. Markeringar som visar en eventuell placering av rosenträdgården, bänkgården, trädgårdsmästarbostaden t.h och det eventuella ”gamla” växthuset (Sörmlands museum, u.å c).

Figur 23: Flygfotografi som visar Södertuna 1946. På bilden syns den eventuella plaveringen för rosenträdgården längs gången i bildens nedre högra hörn (Foto: Olof Liljekvist, Sörmlands museum 1946 a).

Figur 24: Flygfotografi som visar Södertuna 1951. Bilden visar att en del buskar vid den ev. rosenträdgården försvunnit. Kvar finns en list på norra sidan gången (Foto: Olof Liljekvist, Sörmlands museum 1951 a).

Odlingsytorna söder om huvudbyggnaden
Flygfotografiet från ca 1930–1935 visar hur trädgården utökas alltmer ner mot sjön åt söder, se figur 22. På fotot syns tydligt att området vid sjön används för odling. Här skymtar den trädgårdsmästarbostad, byggd av I.G Clason, som är belägen strax nedanför södra flygeln med spaljerat växtmaterial på södra väggen. Snett nedanför trädgårdsmästarbostaden syns vad som skulle kunna vara ett växthus. Ett vinkast och en bänkgård syns tydligt. Ett trädgårdsland till söder om södra flygeln syns också. På flygfoton från 1946 (figur 23 & 25) syns att två stora träd förvunnit från odlingsområdet, vilket ser ut att ha gjort odlingsytan något mer sammanhållen. Den glastäckta bänkgården ser ut att ligga på samma plats och ha samma omfattning som tidigare. Byggnaden som tolkats som växthus på flygfotot 1930–1935 ser ut att vara ersatt med en öppen bänkgård eller liknande. Ett växthus har i stället tillkommit i närheten av vinkastet. Framför en byggnad snett nedanför trädgårdsmästarvillan står mängder av krukväxter. Växtmaterialet ser varierat ut men verkar odlas i skiften.

1951 visar flygfoton att odlingsytorna ser ut att behålla samma omfattning som tidigare men både växtmaterialet och odlingssättet ser ut att vara mer homogent. Växthuset, bänkgården och vinkastet finns fortfarande kvar.

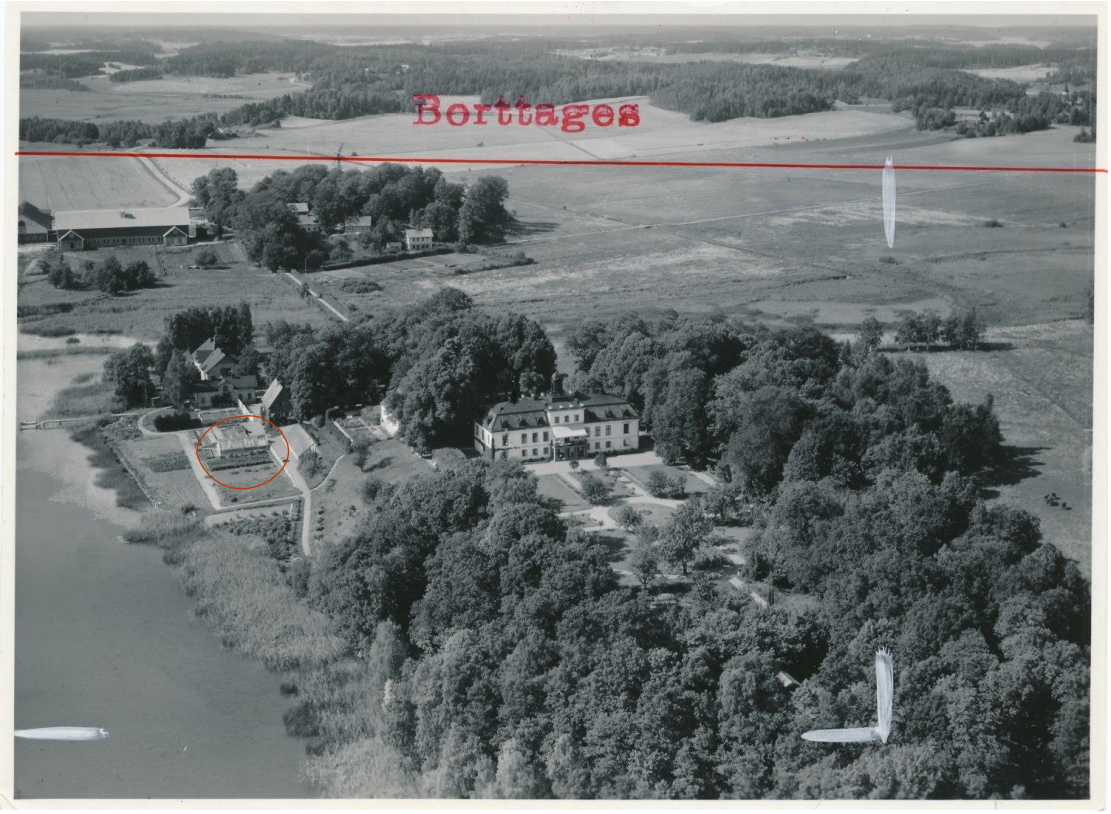

Figur 25: Flygfotografi som visar Södertuna 1946. På bilden syns ett nytt växthus (markerat med orange). På platsen för det tidigare växthuset syns ev. en öppen bänkgård (Foto: Olof Liljekvist, Sörmlands museum 1946 b).

På de ekonomiska kartorna från 1953,1959 och 1969 markeras samma område som trädgård (Lantmäteriet, 1953,1959 & 1969). Kartan nedan är 1959 års upplaga (se figur 26). Även flera områden på fastlandet är markerade som trädgård. Området har ytterligare utökats ner mot sjön och är uppdelat i olika trädgårdsland avgränsade med gångar som stämmer med tidigare

års flygfotografier. På kartan syns trädgårdsmästarvillan, vinkastet och ett nytt växthus. Ett trädgårdsland till söder om södra flygeln syns också.

Mellan 1930-1935 verkar ett växthus försvinna ett annat tillkomma 1946. Odlingsytorna ser ut att utökas och effektiviseras genom att göras med sammhållna och homogena.

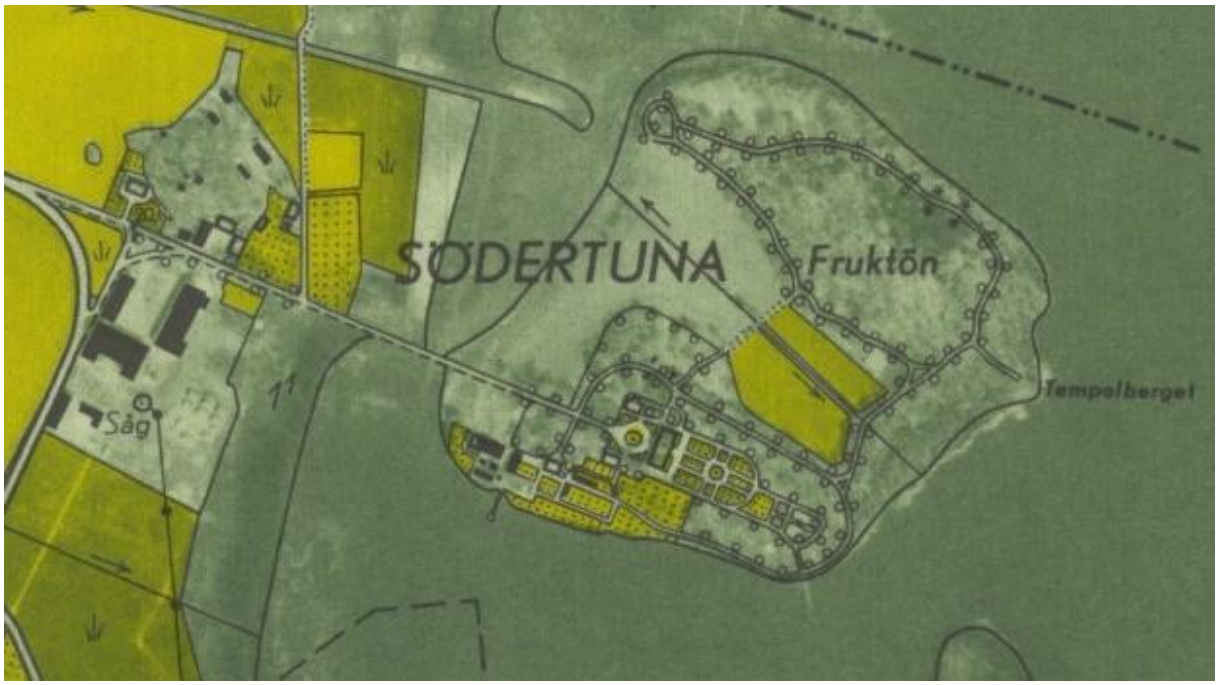

Figur 26: Utsnitt ur ekonomisk karta som visar Södertuna 1951.Trädgårdens omfattning motsvarar den tidigare från 1946, på fastlandet syns även flera områden markerade som trädgård (© Lantmäteriet, 1951).

Engelska parken
Den engelska parken beskrivs av Informant 1 som innehållande tennisbana, ”kinesisk paviljong”, promenadslinga, hundkyrkogård, ”Ormberget med utsikt över Frösjön” och mängder av kantareller under mitten av 1900-talet.
På ett av flygfotografierna från 1946 syns vad som skulle kunna vara den ”kinesiska paviljong” informanten minns. I övrigt syns endast frodig, väl uppvuxen lövskog på platsen (se figur 23). På den ekonomiska kartan från 1959 syns delar av gångsystemet i engelska parken. De delar som syns verkar förhålla sig ungefär likt de äldre kartorna från 1881 och 1897-1906, vilket fortfarande är fallet idag.

Entrésidan
Entrésidan syns endast på ett av flygfotona från 1946 (se figur 23). Där syns att blomstergruppen är kvar och planterad och de omgärdande smala listerna i gräsrundeln är planterad med låga växter, brutet med rundade buskar eller barrväxter. Gräsplanerna på var sida om rundeln har fått låga, täta häckar längs kanterna, i norra hörnet närmast huvudbyggnaden syns ett träd.
På alla flygfoton syns att allédelen närmast huvudbyggnaden är kvar under första halvan av 1900-talet, vilket den är ännu idag.

Prydnadsträdgården på baksidan

Ett fotografi visar bakgården någon gång mellan 1940–1950 (figur 27). Den har ett kraftigt ändrat uttryck. Minst ett av de uppvuxna träden är borta, ett nytt träd ser ut att vara planterat på ungefär samma plats. Buskarna i de smala listerna längs sidogräsplanerna är utglesade och uppstammade. Träden i mittplanen är större och mer kronträdslika i sitt utseende. Längs husväggen syns inte längre några uppstammade växter utan runda formklippta buskar och en blomsterlist. På flygfotografierna från 1946 (figur 23 & 25) syns inget av det uppstammade växtmaterial som tidigare varit utplacerat längs gräskanterna (se figur 18, 20 & 21).

Figur 27: Fotografi som visar prydnadsträdgården på baksidan. Ett av de stora träden är borta och ser ut att vara ersatt med ett nyplanterat på ungefär samma plats. Längs fasaden syns formklippta buskar och vad som ser ut som en blomsterlist. De uppstammade buskarna i listen i gräskanten ser ut att vara glesare. Träd syns i mittaxelns gräsplan (Foto: Dan Samuelsson, Sörmlands museum 1940–1950).

På flygfotot från 1930–1935 (se figur 22) liknar den geometriska utformningen den från tidigt 1900-tal. Mittcirkeln med blomsterrundel utgör mittpunkt. Vi ser att den fortsätter med flera gräsplaner, några valvformade mot öst. Mittlinjen fortsätter genom trädgården att utgöras av rektangulära gräsplaner. Denna utformning ser ut att hålla i sig under hela undersökningens tidsavgränsning. På 30-talet syns ett rutmönster i en av gräsplanerna mot öster, detta syns fortfarande 1951. Från och med flygfotona från 1946 ser den östligaste av mittlinjens gräsplaner ut att användas för odling. Flera av gräsplanerna innehåller frodiga träd, ofta i kantpartierna.

2. 5 Anställda & trädgården

Undersökningen av de anställda i trädgården (bilaga 2) mellan 1806–1839 och 1890–1941 har inte resulterat i att några kvinnliga namn med säkerhet hittats, se figur 28. Under vissa år skrivs inte de anställdas hela förnamn ut, vilket gör resultatet osäkert.

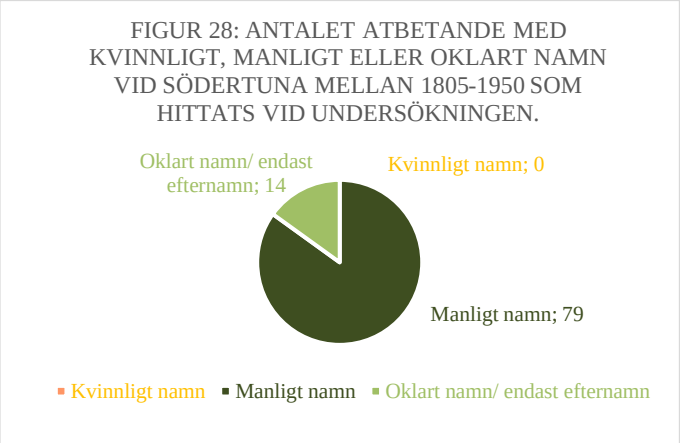

De anställda som specificeras i mantals-folkräknings- och husförhörs-längder är antingen trädgårdsmästare, trädgårdsdrängar, trädgårdsarbetare eller trädgårdselever. Fördelningen däremellan varierar mellan åren men totalt är den övervägande delen anställda som trädgårdsdrängar, inga yrkestitlar med kvinnliga kopplingar, t.ex trädgårdskulla eller -piga hittas (se figur 29). I vissa huvudböcker (t. ex 1930,1932, 1935 och 1936) specificeras arbetslönerna för trädgårdsarbetet. Då syns kategorierna trädgårdsmästare, trädgårdselever och trädgårdskusk. Utgifterna för trädgårdselevernas löner är relativt hög, vi ett tillfälle upp mot hälften av trädgårdsmästarnas. Det är dock oklart hur indelningen i kategorierna ser ut, om till exempel trädgårdsarbetarna räknas in i kategorin trädgårdsmästare. 1928 och 1930 syns att det också förekom dagsverken i trädgården, dessa specificeras inte vidare. Arbetslönerna för trädgårdsarbetet är en knapp tredjedel av jordbrukslönerna 1927 och ca en fjärdedel 1940. I huvudböckerna syns att arbetslönerna är trädgårdens största utgift, ofta följda av hästarbete, gödsel, ved och diverse ospecificerade inventarier.

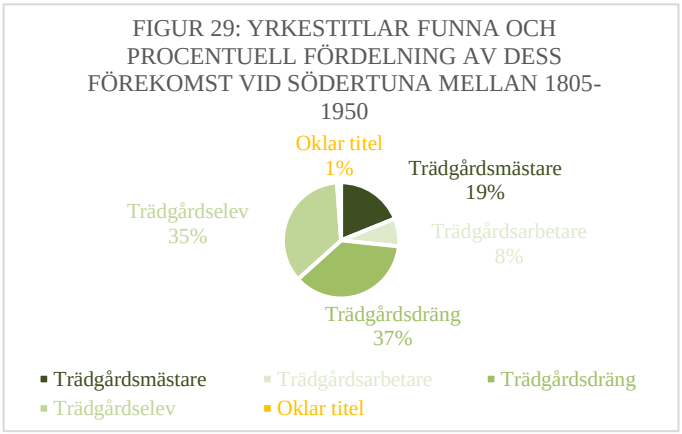

I huvudböckerna framgår inte att någon försäljning av grödor sker på Södertuna.
Carola skriver 29/4 1902 (Riksarkivet, 2024 b) hur hon hört ”mäster” via telefon försöka sälja jordgubbar. Hon beskriver detta som sorgligt.

Ett ospecificerat år mellan 1899–1913 (Riksarkivet, 2024 b) beskriver Ebbas dotter Ebba von Eckermann d.y. hur ”mäster borde ha hederspris för sitt sätt att sköta gräsmattorna” som hon förvånas över håller sig gröna under en väldigt varm sommar. Hon jämför Södertuna med Hildesborg där gräsmattorna är gula och den treåriga murgrönan inte är en meter hög medan den på Södertuna snart när upp till hennes fönster.
1900 (Riksarkivet 2024, c) skriver Ebba om att barnen har kaffekalas tillsammans med bland andra trädgårdsmästarens barn.

3. Diskussion

Arbetsdelen Diskussion syftar till att diskutera undersökningsresultatet i samband med frågeställningarna samt diskutera Södertunas trädgårdshistoria i ett bredare perspektiv.

Frågeställningarna i arbetet var:

Hur ser den trädgårdshistoriska utvecklingen ut på Södertuna slott mellan 1790–1839 samt 1891–1960 då Christina Wachtmeister respektive Ebba von Eckermann levde där?

Vilket intresse har Christina Wachtmeister respektive Ebba von Eckermann haft av trädgård och hur har de påverkat trädgårdens utveckling?

Vilken information finns om eventuella kvinnliga arbetande i Södertunas trädgård mellan åren 1790–1839 samt 1891–1960?

Vilka olika yrkesgrupper arbetade med trädgården på Södertuna 1790–1839 samt 1891–1960?

Trädgården under Christina Wachtmeisters tid
Den trädgårdshistoriska utvecklingen på Södertuna under Christina Wachtmeisters tid och hennes påverkan på trädgården är utifrån undersökningens resultat svår att diskutera. Jag hade hoppats på att hitta mer information rörande denna period i trädgårdens historia, tyvärr gjorde jag inte det. Detta kan bland annat bero på att mindre tid lades ned på Christina Wachtmeisters tid än på Ebba von Eckermanns, där jag redan innan arbetet kände till fler ingångar i källmaterialet. Det kan också bero på att det handlar om en tidsperiod som i mindre utsträckning är dokumenterad i offentliggjorda medier, som digitaliserat material, fotografier och så vidare. Det är dessutom troligt att bristen på material angående Christina beror på att hon är kvinna, den information som framkommit är främst i koppling till hennes bror och man. Eventuellt hade jag kunnat finna mer material om jag hade undersökt de mer privata arkiven, till exempel Halls & Wachtmeisters familjearkiv.
Utifrån det material som framkommit är det rimligt att anta att en park i engelsk stil anlades på Fruktön mellan 1714 och 1818 då den beskrivs av Djurberg. Beskrivningen av ett tempel, grottor och vackra promenadvägar stämmer väl överens med typiskt förekommande karaktärer i de engelska parkanläggningar som anlades kring sekelskiftet 1700–1800. Målet var att gestalta och skapa jämnvikt mellan olika stämningar och känslolägen. Grottor kunde symbolisera det melankoliska, ofta belägna på skuggigare, lägre platser i parken. Templen placerades ofta ljust, öppet och upphöjt och symboliserade känslor av upprymdhet och glädje. Även placeringarna kan tyckas stämma väl med idealet. Gångarna skulle leda besökaren mellan de olika känslolägena, utan att i förväg avslöja de utsikter eller upplevelser som väntade längre fram, varför ett slingrande system var att föredra (Flinck, 1994, s. 65-89, Klintborg Ahlklo, 2023 s. 40-45 & Olausson, 1993). Anläggningarna sågs under det tidiga 1800-talet som sociala markörer och var ofta ett tecken på ”boklig bildning och estetiska eller naturvetenskapliga intressen” (Klintborg Ahlklo, 2023 s. 40–41). Till dessa sociala markörer hörde också vidsträckta alléer, vilket gör det möjligt att den allé som syns på Bennets skiss kan ha funnits under Christinas tid. Eftersom en allé fortfarande finns på platsen, tyder detta på en lång kontinuitet av allé som leder upp till huvudbyggnaden på platsen.

Det är fortfarande oklart vilken roll Christina hade i anläggandet av engelska parken, samt vilket intresse hon hade i trädgården. I flera fall är uppfattningen att parken anlades på

Christinas initiativ (Roosval, 1919–1923 & Wenander 2020), vilket inte är omöjligt eftersom ägaren själv ofta deltog i planerandet och anläggandet av parkmiljöerna kring sekelskiftet 1700–1800 (Flinck, 1994, s.66). Dock har inga tydliga bevis på detta framkommit under denna undersökning. Det är inte möjligt att dra några tydliga slutsatser kring resten av trädgårdsanläggningen på Södertuna under Christinas tid. Förekomsten av orangeri och vinkast visar att odlingen och trädgårdsbyggnaderna som förekom var typiska för tiden och beskrivningen av trädgården som ”betydande” kan vara ett tecken på att man under Christinas tid lägger energi på att skapa en pampig och fruktsam miljö på Södertuna. Möjligen går det att resonera om huruvida utvecklingen av miljön mellan 1714, Djurbergs beskrivning 1818 och Olof Eneroths beskrivning av parkomgivningarna från 1869 tyder på att satsningar görs i miljön kring Södertuna. Det är dock oklart vilka av dessa som kan tillskrivas Christina Hall.

Trädgården under Ebba von Eckermanns tid

Det mer omfattande källmaterialet från Ebba von Eckermanns tid på Södertuna (1891–1960) berättar tydligt om platsens trädgårdshistoriska utveckling. Jag anser att det också berättar om en kvinna som följer med i sin tids trädgårdstrender. Kring sekelskiftet 1800–1900 syns tidstypiska blomsterrundlar i gräsplanerna med ettårigt växtmaterial, agave och palmformade utplanteringsväxter samt tidstypiska terrasser ut mot trädgården och ”stenputti” som trädgårdsdekoration (Flinck, 1994, s.93-94, 102-103, 109). De konstnärliga influenserna i trädgårdsvärlden var under början av 1900 talet starka, och användandet av skulpturer kan kanske ses som en länk mellan konsten och trädgården (Klintborg Ahlklo, 2023, s.127-128). Dessa typer av planteringar var ofta skötselintensiva och arbetskrävande samt krävde övervintringsmöjligheter[2]. Tidsperioden stämmer överens med en period då arbetskraften var relativt väl tilltagen på Södertuna, de flesta år med en trädgårdsmästare och flera trädgårdsdrängar. Runt 1920–30 talet förenklas uttrycket, ett stramare uttryck framträder, i alla fall vid entrésidan. De troligen kvarstående, formklippta barrväxterna och låga häckarna som nu syns kan anses tidstypiska, likaså att planteringarna bygger på smala lister i gräskanten. (Klintborg Ahlklo, 2023, s.131, 298). I prydnadsträdgården på baksidan syns mycket för tiden mycket populärt uppstammat växtmaterial[3]. Under denna period är arbetskraften också relativt stor, men består i stället av en trädgårdsmästare med flera trädgårdselever. Att Södertuna fortsatt hade denna relativt stora arbetskraft in på 1900-talet är intressant och kan tyda på att de satsar på växtproduktionen och trädgården på herrgården, i en tid när många andra herrgårdar fick minska arbetsstyrkan eller arrendera ut trädgården (Flinck, 1994, s.109). Den förenkling och minskade fokus på en arbetskrävande prydnadsträdgård sunder 1945-1960 som jag tolkar att källmaterialet visar skulle kunna anses tidstypisk. Funktionalismen och modernismen har gjort sitt intåg i trädgårdsvärlden och trädgården ska framförallt vara en plats att leva och njuta i (Klintborg Ahlklo, 2023 s. 162-166, 324-329). Samtidigt har den globala importen av grönsaker ökat under 1900-talet och gjort människor mindre beroende av husbehovsodling (Klintborg Ahlklo, 2023, s. 170-172, 350-352, 371-372). På Södertuna fortsätter man ändå att odla köksväxter i anslutning till huvudbyggnaden, vilken eventuellt kan anses ovanligt då Flinck (1994, s.112) skriver att köksodlingen ofta upphörde vid herrgårdar under denna period. Dock upplever jag odlingen kraftigt förenklad och honogeniserad. Ebbas påverkan under denna senare period är oklar eftersom barnbarnet Thure tar över förvaltningen av herrgården 1941.

[2] Maria Löfgren, universitetslektor Göteborgs universitet, i samtal 17/1 2024.
[3] Maria Löfgren, universitetslektor Göteborgs universitet, i samtal 17/1 2024.

Rosträdgården som Ebba von Eckermann anlade kan kopplas till den popularitet och utveckling av rossorter som skedde under det tidiga 1900-talet (Klintborg Ahlklo, 2023 s. 295–300). Pernetianarosor är rosor som korsats med tehybridsrosor, de förekommer flitigt i till exempel Ramlösas kataloger från tidigt 1900-tal (Johansson, 2004).
En av sorterna som planterades på Södertuna är så kallade polyantharosor (nu floribunda). Dessa sorter skiljer sig från tidigare sorter genom att de är mer lågvuxna och rikblommiga, vilket innebar att de kunde planteras på ett annat sätt än man tidigare gjort. De planterades ofta i gräsmattan, i smala rabatter, precis som på Södertuna. I *svensk trädgårdshistoria, 1800- och 1900-tal* skriver Eva Gustavsson att dessa sorter ”öppnade vägen för ett helt nytt sätt att arrangera rosplanteringar.” (Klintborg Ahlklo, 2023 s.298). Gällande både växtmaterial och utformning av trädgården och rosplanteringen kan en alltså anta att Ebba var en kvinna som höll sig uppdaterad och aktivt följde med i de trender som gällde i trädgårdsvärlden.

Undersökningens resultat, tillsammans med materialet som hittats i tidigare arbeten om Ebba men inte bekräftats i denna undersökning, gör det möjligt att resonera kring Ebbas trädgårdsintresse (Cassel-Phil 1992, Hellstedt 1992 & Nestor 2017). Det är tydligt i materialet att Ebba är intresserad och bryr sig om sin trädgård, framför allt sin rosenträdgård. Att Ebba nämner vädret eller sin oro över växtmaterialets tillstånd kan också tolkas som att hon bryr sig mycket om sin trädgård.
Kvinnas roll på en herrgård var ofta kopplad till trädgården och det ansågs statusmässigt viktigt att kunna servera aktuella grödor vid bjudningar. Även om Ebba i praktiken kan ha drivit gården och basat över trädgården redan tidigare var det inte för än 1921 kvinnor fick juridisk rätt till förfoganandet över gårdens tillgångar (Flinck, 1994, s. 98–101). Hur detta påverkade trädgården på Södertuna är en vidare fråga som skulle vara intressant att undersöka. Samlat tyder källorna som undersökts under arbetet på att Ebba hade ett betydande intresse för trädgård och odling som hon också delade med sig av till andra genom brev och upprättandet av ett bibliotek. Hon verkar också ha haft ett tidigt intresse av att se kvinnliga trädgårdsmästare på statusmässigt höga positioner i trädgårdsbranschen, och i fallet med den kvinnliga tyska trädgårdsmästaren ha arbetat aktivt för att se till att det sker. Kvinnans tillgång till trädgårdsutbildning och arbete inom trädgårdsbranschen på samma villkor som män har inte varit någon självklar sak. Under sent 1800-och tidigt 1900-tal sammanfaller kampen för rätten för kvinnor till utbildning och arbete inom trädgård med kampen för kvinnors rätt att rösta och utbilda sig (Nordgren & Olausson 2023). I den senare är Ebba ett välkänt namn. Att Ebba hade ett intresse för kvinnans rätt även i trädgårdsbranschen känns nära till hands. I Fredrika Bremer förbundet, i vilket Ebba var aktiv, arbetade man för kvinnors rätt till trädgårdsutbildning kring sekelskiftet 1800/1900 (Nordgren & Olausson, 2023). Att barnen tillåts delta i trädgården kan också ses som tidstypiskt, trädgårdsarbete ansågs hälsofrämjande och nyttigt, både för kropp och själ (Flinck, 1994, s. 102 & Klintborg Ahlklo, 2023, s.152–156). Intresset de visar för trädgården och naturen i sina brev kan också tyda på att ett intresse fanns hos föräldrarna. Att de berättar om sina upplevelser i trädgården och parken för personer som de vet uppskattar det.

De anställda och trädgården

Undersökningen visar att trädgårdsmästare och trädgårdsdrängar kontinuerligt varit anställda och skrivna vid Södertuna vilket kan visa att arbetsmässiga och ekonomiska resurser lades på trädgården under hela undersökningsperioden. Detta bekräftas av Djurbergs (Djurberg, 1818) beskrivning av trädgården som betydande. I början av 1800-talet sågs trädgårdsodlingen och trädgårdskonsten som ett föredöme för att effektivisera och utveckla jordbruket i samband

med de nya skiftesreformerna (Klintborg Ahlklo, 2023 s. 1108–111). De typer av arbetsintensiva anläggningar som förkom under 1800- och tidigt 1900-tal krävde omfattande arbetskraft. Årsanställda statarbetare och dagverkesarbetare krävdes för att hålla anläggningarna i skick. Att trädgårdsmästare och elever bodde på herrgården hörde också till vanligheterna (Flinck, 1994, s. 91, 101). I källmaterialet har endast kvinnor från högre ståndsmiljö synts, endast en trädgårdsarbetande kvinna syns, hon arbetar inte på Södertuna. Angående kvinnliga arbetare på Södertuna kan en anledning till brist på källmaterial vara att tillfälliga arbetande, till exempel trädgårdskullor inte folkräknades på platsen, utan återvände till sin hemort vid säsongens slut (Löfgren[4]). Trädgårdskullor beskrivs i boken *Trädgårdsmästarinnor* som några av de tidigast betalda kvinnliga trädgårdsarbetarna, deras flit och goda arbete lyftes fram i flera kvinnotidskrifter under 1800-talets andra hälft (Nordgren & Olausson, 2023). Det är inte omöjligt att trädgårdskullor arbetade även på Södertuna, då de enligt Hedlund (2023) var vanligt förekommande säsongsarbetare på herrgårdar i hela mellansverige. Han framhåller också att trädgårdskullorna bidrog med en form av status för arbetsgivaren. Dagsverkesarbetare står inte heller specificerade i huvudböckerna vilket kan betyda att kvinnlig arbetskraft gömmer sig där. Flinck skriver att det inte var ovanligt vid herrgårdarna att ”kvinnodagsverken” i trädgården var del av de kontrakt som upprättades med arrendebönder och statare (1994, s. 101). Flera av trädgårdsmästarna, drängarna och eleverna är skrivna med sina respektive på Södertuna i husförhörslängderna. Dessa kvinnors och vuxna barns yrken står inte utskrivna. Jag tolkar det som högst rimligt att de ändå utförde arbete i trädgården.

4. Slutsatser

Arbetets syfte att fylla kunskapsluckor gällande trädgårdshistorien på platsen genom att undersöka kvinnohistorien kopplad till Christina Wachtmeister, Ebba von Eckermann och kvinnliga anställda vid Södertuna har till viss del lyckats. Det är delvis möjligt att utgå ifrån kvinnohistoria för att undersöka trädgårdsutvecklingen och det går delvis att följa deras påverkan av trädgården.

5. Sammanfattning

Detta arbete har utförts som en kandidatexamen inom Institutionen för kulturvård med inriktning Trädgårdens hantverk vid Göteborgs universitet. Arbetet utgör en fallstudie som undersöker Södertuna slotts trädgårdshistoria ur ett kvinnohistoriskt perspektiv. Undersökningen är begränsad till att studera perioderna 1805–1839 samt 1891–1960, då Christina Wachtmeister, född Hall respektive Ebba von Eckermann, född von Hallwyl levde på Södertuna. Det syftar till att undersöka dessa kvinnors intresse för, samt de arbetande kvinnorna i, trädgården under dessa tidsperioder. Arbetet strävade efter att fylla en kunskapslucka om trädgårdshistorien på Södertuna samt lyfta den påverkan dessa kvinnor haft i trädgårdens utveckling. Uppsatsen bygger på arkivstudier av flera olika typer av material, ett besök i Södertuna, en intervju och studier av fotografier, kartor och andra bilder. Gammal och modern litteratur om trädgårdsodling, -konst och -historia samt geografiska beskrivningar och beskrivningar om Christina Wachtmeisters och Ebba von Eckermanns liv har också använts i undersökningen. Resultatet berättar mycket lite om Christina Wachtmeisters tid på Södertuna, även om trädgården redan då beskrivs som betydande. Under Christinas tid fanns eller anlades en park i engelsk stil på Södertuna, helt i linje med tidens ideal. Det odlades exotiska växter i ett vinkast eller orangeri. Det har inte varit möjligt att

[4] Maria Löfgren, universitetslektor Göteborgs universitet, i samtal 17/1 2024.

vidare dra några slutsatser om vilken påverkan hon haft på den trädgårdshistoriska utvecklingen. Desto mer material om Ebba von Eckermanns tid på Södertuna har hittats. Hon verkar ha haft ett stort intresse för trädgården och skriver om den i flera brev till sin mamma Wilhelmina. Flera förändringar i trädgården sker under hennes tid på Södertuna och förändringarna verkar följa tidens ideal, bland annat anlägger hon en rosenträdgård med tidstypiska sorter. Ebba var en framstående rösträttskvinna och kan också tänkas ha haft ett intresse av kvinnors rätt till trädgårdsutbildning och arbete.
Tyvärr hittades inga bevis på arbetande kvinnor i de undersökta källorna. Det behöver inte betyda att de inte funnits på Södertuna. Det är snarare rimligt att anta att det handlar om att de är ”dolda” i källmaterialet. Det är troligt att hustrur och barn till trädgårdsmästare, drängar och arbetare också arbetade i trädgården under hektiska tider tillsammans med tillfälligt anställda ”trädgårdskullor” och dagsverkeskvinnor. Dessa nämndes inte med yrke, folkbokfördes inte på sin arbetsort eller specificerades inte med namn i det källmaterial denna undersökning byggt på. Det är eventuellt möjligt att hitta dessa kvinnor om annat källmaterial undersöks.

Referenslista

Tryckta källor

Bending, Stephen (2013). *Green retreats: women, gardens, and eighteenth-century culture. Cambridge university press.*
Bilston, Sarah (2008). *Queens of the garden: victorian women gardeners and the rise of the gardening advice text.* Victorian Literature and Culture. Cambridge University Press, 36(1), pp. 1–19. doi: 10.1017/S1060150308080017. [Elektronisk]
https://www.cambridge.org/core/journals/victorian-literature-and-culture/article/abs/queens-of-the-garden-victorian-women-gardeners-and-the-rise-of-the-gardening-advice-text/800B5806CFC924DF54A0EFED9F5AB6AF [2024-01-05]

Cassel-Pihl, Eva Helena (red.) (1992). *Wilhelminas döttrar*. Stockholm: Hallwylska museet

Dahl, Carl G (1935). *Trädgårdsodlingen i Sverige: hyllningsskrift tillägnad Carl G. Dahl på sextioårsdagen den 17 juni 1935*. Stockholm: Saxon & Lindström

Djurberg, Daniel (1818). *Geografiskt lexicon öwer Skandinavien eller de förenade rikena Swerige och Norige. Författadt af Daniel Djurberg … Örebro, tryckt hos N.M. Lindh, 1818*. Örebro: (Lindh) [Elektronisk] via Wikisource.
https://sv.wikisource.org/wiki/Sida:Djurbergs_geografiska_lexicon_1818.djvu/810
https://sv.wikisource.org/wiki/Sida:Djurbergs_geografiska_lexicon_1818.djvu/811 [2024-03-10]

Donner, Julia (2010). *Att skriva sin trädgård: Trädgården i kvinnors privata och offentliga texter.* I: Bulletin för trädgårdsistorisk forskning Nr. 23 2010 s. 12–14.

Elkan, Sophie (1913). *John Hall.* Åhlen & Åkerlunds förlag, Göteborg, förlagsrätt Albert Bonnier, Stockholm.

Eneroth, Olof (1869). *Herregårdar uti Södermanland*. Stockholm: Bonnier

Flinck, Maria (1994). *Tusen år i trädgården: från sörmländska herrgårdar och bakgårdar*. Stockholm: Tiden

Flinck, Maria (2022). *Historiska trädgårdar: att bevara ett föränderligt kulturarv*. Ny reviderad upplaga Stockholm: Carlssons

Göteborgs trädgårdsförening (1905). *Göteborgs trädgårdsförenings prisuppgift å frö och växter mm.* [Elektronisk]
https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/52444 [2024-03-06]

Göteborgs trädgårdsförening (1909). *Göteborgs trädgårdsförenings prisuppgift å frö och växter mm.* [Elektronisk]
https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/52463 [2024-03-06]

Göteborgs trädgårdsförening (1913). *Göteborgs trädgårdsförenings prisuppgift å frö och växter mm.* [Elektronisk]
https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/52465 [2024-03-06]

Göteborgs trädgårdsförening (1917). *Göteborgs trädgårdsförenings prisuppgift å frö och växter mm.* [Elektronisk]
https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/52464 [2024-03-06]

Göteborgs trädgårdsförening (1919). *Göteborgs trädgårdsförenings prisuppgift å frö och växter mm.* [Elektronisk]
https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/52492 [2024-03-06]

Göteborgs trädgårdsförening (1920). *Göteborgs trädgårdsförenings prisuppgift å frö och växter mm.* [Elektronisk]
https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/52512 [2024-03-06]

Göteborgs trädgårdsförening (1922). *Göteborgs trädgårdsförenings prisuppgift å frö och växter mm.* [Elektronisk]
https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/52771 [2024-03-06]

Götlind, Anna & Kåks, Helena (2018). *Mikrohistoria: en introduktion för uppsatsskrivande studenter*. första upplagan Lund: Studentlitteratur

Hellstedt, Jane (1992). *Herrgårdar och herrskapsfolk i Södermanland*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Hedlund, Hoff Sven (2011). *Dalkullor: en svensk märkvärdighet*. Karlstad: Votum

ICOMOS (1982). *Florensdeklarationen.* [Elektronisk] https://www.icomos.se/wp-content/uploads/2013/05/Florensdeklarationen_1982.pdf [2024-03-10]

Johansson, Anna (2004). *Ramlösa Plantskolas rosor - En studie över rossortimentet åren 1876-1942 och 1950.* Masteruppsats, hortonomprogrammet. Sveriges lantbruksuniversitet, SLU. [Elektronisk]
https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/pom/pom/anna_johansson.pdf [2024-03-10]

Klintborg Ahlklo, Åsa (2023). *Svensk trädgårdshistoria 1800- och 1900-tal*. Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien

Lantmäteriet (1714). *Ägomätnin.g* [Elektronisk] https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/04-fru-38/0002wr4b/lm04/REG/04-fru-38/%C3%84gom%C3%A4tning [2024-03-01]

Lantmäteriet (1953). *Ekonomiska kartan, Gnesta 9H9h53.* [Kartografiskt material] [Elektroniskt] https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/J133-9H9h53/52414b5f4a3133332d394839683533/rak2/RAK/Gnesta,%209H9h53/Ekonomiska%20kartan [2024-03-10]

Lantmäteriet (1959) *Ekonomiska kartan, Gnesta 9H9h59.* [Kartografiskt material] [Elektroniskt] https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/J133-9H9h59/52414b5f4a3133332d394839683539/rak2/RAK/Gnesta,%209H9h59/Ekonomiska%20kartan [2024-03-10]

Lantmäteriet (1969) *Ekonomiska kartan, Kattnäs 10H0h69* [Kartografiskt material] [Elektronisk] https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/J133-10H0h69/52414b5f4a3133332d31304830683639/rak2/RAK/Kattn%C3%A4s,%2010H0h69/Ekonomiska%20kartan [2024-03-10]

Nord, Andreas (2008). *Trädgårdsboken som text 1643-2005.* Diss. Stockholms universitet. [Elektronisk] https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?fbclid=IwAR2DKdxhM0PK-H8glMZMG0T3gaX7g5oGhsSV_IE_9R8hzImntB09yRh8dPs&pid=diva2%3A200095&dswid=7673 [2024-03-03]

Nordgren, Boel & Olausson, Inger (2023). *Trädgårdsmästarinnor: hundra år av kamp för jämställd trädgårdsutbildning*. Malmö: Bokförlaget Arena

Olausson, Magnus (1993). *Den engelska parken i Sverige under gustaviansk tid: The English landscape garden in Sweden during the Gustavian era*. Diss. Uppsala: Univ.

Roosval, Albin (red.) (1919–1923). *Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början Södermanland*. Stockholm:

Steyern, Maud von (1960). *Herrgårdsliv i Sörmland: från rokokon till åttiotalet*. Stockholm: Natur o. kultur

Södermanlands läns tidning (1900). *Produktutställning i Gnesta, 1900-09-24.* [Elektronisk] via Kungliga biblioteket Svenska Dagstidningar https://tidningar.kb.se/k0f14w54hs47hrr4/part/1/page/3?q=S%C3%B6dertuna [2024-03-11]

Tidning För Hedemora, Säter Och Avesta Eller Södra Dalarnes Veckoblad (1884). *Reseepistlar från vår flygande. Nr:1884-08-29.* [Elektronisk] via Kungliga biblioteket Svenska Dagstidningar https://tidningar.kb.se/?q=s%C3%B6dertuna&sort=&from=1884-08-29&to=1884-08-29 [2024-03-10].

Williams, Annika (red.) (2017). *Systrarna von Hallwyl*. Första upplagan Stockholm: Hallwylska museet

Oryckta källor

Bennet, Carl-Stefan (1820-1878)a Södertuna [Elektronisk] via Uppsala universitetsbibliotek https://www.alvin-portal.org/alvin/resultList.jsf?dswid=6185&aq=%5B%5B%7B%22A_FQ%22%3A%22Carl+Stefan+Bennet+s%C3%B6dertuna%22%7D%5D%5D&sortString=relevance_sort_desc&aqe=%5B%5D&searchType=EXTENDED&noOfRows=10 [2024-02-22]

Wenander, Vicki (2020) *Södertuna slott, Södertuna 1:8, Gnesta kommun. Kulturmiljöanalys för utemiljön.* Wenander Byrå. Tillhandahållen via lärplattformen Canvas.

Arkivmaterial

Hallwylska museet (2024) a. *64. LXIV: LXIV:II:A.b.12._HWY , Reparationer, Nybyggnader, Revisioner, Skeppningsdokument, Statistik, Årsberättelser.*
Hallwylska museet (1924) a. *Brev från Ebba von Eckermann, daterat 28-07-1924. LXIV:I:L.b.a.83._28._HWY.* [Elektronisk] https://samlingar.shm.se/object/12d4c5f0-bfa2-44c3-bbbd-d911a090258b [2024-03-06]

Hallwylska museet (1925) a. *Brev från Ebba von Eckermann, daterat 30-06-1925. LXIV:I:L.b.a.83._31._*HWY [Elektronisk] https://samlingar.shm.se/object/37a67268-7774-4e6c-a005-aba4eafa20a9 [2024-03-06]

Hallwylska museet (1926) a. *Brev från Ebba von Eckermann, daterat 23-07-1926. LXIV:I:L.b.a.83._42._HWY* [Elektronisk] https://samlingar.shm.se/object/4dabee1a-aeba-42e2-b0fc-0dd758b468d8 [2024-03-06]

Hallwylska museet (1926) b. *Brev från Ebba von Eckermann, daterat 07-08-1926. LXIV:I:L.b.a.83._43._HWY* [Elektronisk] https://samlingar.shm.se/object/4bfc27cd-707c-4330-8930-630cac2d30ec [2024-03-06]

Hallwylska museet (1926) c. *Brev från Ebba von Eckermann, daterat 09-07-1926. LXIV:I:L.b.a.83._41._HWY* [Elektronisk] https://samlingar.shm.se/object/ac646911-d49b-451b-8614-5e120f94846a [2024-03-06]

Hallwylska museet (1926) d. *Brev från Ebba von Eckermann, daterat 22-06-1926. LXIV:I:L.b.a.83._27._HWY* [Elektronisk] https://samlingar.shm.se/object/4c836914-bc50-4058-80e1-993f09e1fd1e [2024-03-06]

Riksarkivet, (1805-1820). *Mantalslängder 1642–1820, Södermanland, Frustuna socken* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/mantalslangder?Lan=S%C3%B6dermanlands+l%C3%A4n&Forsamling=Frustuna&Harad=&DatumFran=1805&DatumTill=1820 [2024-03-10]

Riksarkivet, (1816-1827). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/ULA/10283/A I/4 (1816-1827), bildid: C0006420_00233, sida 222* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/C0006420_00233 [2024-03-03]

Riksarkivet, (1828-1835). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/ULA/10283/A I/5 (1828-1835), bildid: C0006421_00230, sida 210* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/C0006421_00230 [2024-03-03]

Riksarkivet, (1835-1840). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/ULA/10283/A I/6 (1835-1840), bildid: C0006422_00226, sida 208* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/C0006422_00226 [2024-03-03]

Riksarkivet, (1841-1845). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/ULA/10283/A I/7 (1841-1845), bildid: C0006423_00198, sida 190* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/C0006423_00198 [2024-03-03]

Riksarkivet, (1880.1890, 1900, 1910,1930). *Folkräkningar, ”Södertuna”, Södermanlands län.* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/fritext?Sokord=S%C3%B6dertuna&EndastDigitaliserat=true&FacettFilter=register_facet%24Folkr%C3%A4kningar%3A%7Cort_facet%24Sverige%2FS%C3%B6dermanlands+l%C3%A4n%3A&FacettState=%2FNjGwA%3Ao%7ChC9mjg%3Ac%7C&page=1&f=True [2024-03-10]

Riksarkivet, (1891-1895). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/ULA/10283/A I/17 (1891-1895), bildid: C0006433_00225, sida 272* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/C0006433_00225 [2024-02-29]

Riksarkivet, (1896-1900). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/ULA/10283/A I/18 (1896-1900), bildid: A0015933_00270, sida 261*[Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0015933_00270 [2024-02-29]

Riksarkivet, (1901-1906). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Församlingsböcker. Bunden serie, SE/ULA/10283/A II/1 (1901-1906), bildid: 00154168_00257, sida 260* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/00154168_00257 [2024-02-29]

Riksarkivet, (1906-1911). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Församlingsböcker. Bunden serie, SE/ULA/10283/A II/2 (1906-1911), bildid: 00154169_00265, sida 263* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/00154169_00275 [2024-02-29]

Riksarkivet, (1911-1916). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Församlingsböcker. Bunden serie, SE/ULA/10283/A II/3 (1911-1916), bildid: 00154170_00277, sida 278* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/00154170_00277 [2024-02-29]

Riksarkivet, (1916-1924). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Församlingsböcker. Bunden serie, SE/ULA/10283/A II/5 (1916-1924), bildid: 00154172_00319, sida 314* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/00154172_00319 [2024-02-29]

Riksarkivet, (1925-1934). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Församlingsböcker. Bunden serie, SE/ULA/10283/A II/7 (1925-1934), bildid: 00154174_00359, sida 370* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/00154174_00359 [2024-02-29]

Riksarkivet, (1935-1941). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Församlingsböcker. Bunden serie, SE/ULA/10283/A II/9 (1935-1941), bildid: 00154176_00335, sida 341* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/00154176_00335 [2024-02-29]

Riksarkivet, (1941-1950). *Frustuna (gamla) kyrkoarkiv, Församlingsböcker. Bunden serie, SE/ULA/10283/A II/11 (1941-1950), bildid: 00154178_00343, sida 349* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/00154178_00343 [2024-02-29]

Riksarkivet, (2024) a. *Konceptkarta till häradsekonomisk karta, södra Sverige. SE/RA/420232/01/J/J1/J1a/J1ab/52 a.* [Elektronisk] https://sok.riksarkivet.se/arkiv/8buY75BBf42H6h2U8Hf6f0 [2024-03-01]

Riksarkivet, (2024) b. *721085 von Eckermanns familjearkiv, Carl Wilhelm Thure von Eckermann, vol. 2-3.*

Riksarkivet (2024) c. *721085 von Eckermanns familjearkiv, Harry von Eckermann, vol. 3a-7.*

Elektroniska källor

Adelsvapen.se (2014). *Wachtmeister af Johannishus nr 25, TAB 37.* [Elektronisk] https://www.adelsvapen.com/genealogi/Wachtmeister_af_Johannishus_nr_25#TAB_37 [2024-03-04]
Digitalt museum (2024) a. *Clason, Isak Gustaf (1856 – 1930.* [Elektronnisk] https://digitaltmuseum.org/011034076002/clason-isak-gustaf-1856-1930 [2024-02-28]

Digitalt museum (2024) b. *Sökresultat ”Södertuna” ritning, ArkDes.* [Elektronnisk] https://digitaltmuseum.se/search/?q=%22S%C3%B6dertuna%22%20ritning&aq=owner%3F%3A%22S-ARK%22&o=0&n=60 [2024-03-06]

Gunnebo slott och trädgårdar, (2024). *Gunnebo slott och trädgårdar, om oss.* [Elektronisk] https://gunneboslott.se/inlagg/om-gunnebo/ [2024-03-04]

Nationalencyklopedin (2024) a *Fallstudie.* [Elektronisk] https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/fallstudie [2024-03-10]

Nationalencyklopedin (2024) b *Kvinnohistoria.* [Elektronisk] https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kvinnohistoria [2024-03-10]

Nationalencyklopedin (2024) c *Avrösningsjord.* [Elektronisk] https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/avr%C3%B6sningsjord [2024-03-10]

Länsstyrelsen Södermanland (2018) *Kunskapsunderlag för riksintresse för kulturmiljövården – Gåsinge, Dillnäs och del av Frustuna – Kattnäs (D41).* [Elektronisk] https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2e0f9f621636c8440272f509/1528782098735/d41_gasinge_dillnas_kunskapsunderlag.pdf [2024-02-24]

Ulväng, Göran, (2024). *Svenska herrgårdar, definition av herrgård.* [Elektronisk] https://www.svenskaherrgardar.se/vad-ar-en-herrgard/definition-av-herrgard [2024-03-10]

Figurförteckning

Figur 1: Lantmäteriet (2024). *Min karta - karta.* [Kartografiskt material] [Elektronisk] https://minkarta.lantmateriet.se/ [2024-03-10]

Figur 2: Lantmäteriet (2024). *Min karta - flygfoto. Gnesta Södertuna 1:8.* [Kartografiskt material] [Elektronisk] ://minkarta.lantmateriet.se/ [2024-03-10]

Figur 3: Okänd upphovsman (o.å). *Karta uppsatt på Södertuna slott.* [Kartografiskt material] Fotograferad av Karlsson, Fanny, januari 2024.

Figur 4: Bennet, Carl-Stefan (1820-1878)b *Utsikt mot Södertuna.* [Elektronisk] via Uppsala universitetsbibliotek https://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?dswid=-3897&pid=alvin-record%3A85146&c=4&searchType=EXTENDED&af=%5B%5D&query=&aq=%5B%5B%7B%22A_FQ%22%3A%22Carl+Stefan+Bennet+s%C3%B6dertuna%22%7D%5D%5D&aqe=%5B%5D [2024-02-22]

Figur 5: Bennet, Carl-Stefan (1820-1878)c *Utsikt mot Södertuna.* [Elektronisk] via Uppsala universitetsbibliotek https://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?dswid=-3897&pid=alvin-record%3A85143&c=3&searchType=EXTENDED&af=%5B%5D&query=&aq=%5B%5B%7B%22A_FQ%22%3A%22Carl+Stefan+Bennet+s%C3%B6dertuna%22%7D%5D%5D&aqe=%5B%5D [2024-02-22]

Figur 6: Eneroth, Olof (1869). *Södertuna från Söder* av F. C Richardt. [Skiss] I: *Herregårdar uti Södermanland*. Stockholm: Bonnier.

Figur 7: Kronberg, Johan Julius (1895). *Ebba von Eckermann, f. von Hallwyl, 29-årig. (Hvardagssalongen.)* Hallwylska museet, föremålsnummer: XXXI:C.a.09._HWY [Porträtt][Elektronisk] https://samlingar.shm.se/object/0249958F-BEDC-4123-A969-19FF274E125D [2024-03-08]

Figur 8: Karlsson, Fanny (2024). *Förhållandet mellan lästa brev med/utan information om trädgården från Ebba till sin mamma i Hallwylska samlingen.* [Diagram]

Figur 9: Karlsson, Fanny (2024) *Fördelning mellan olika typer av information rörande trädgården i de lästa breven från Ebba von Eckermann till sin mamma i Hallwylska samlingen.* [Diagram]

Figur 10: Lantmäteriet (1881). *Ägomätning, övrigt.* [Kartografiskt material] [Elektronisk] https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/04-fru-138/0002myrg/lm04/REG/04-fru-138/%C3%84gom%C3%A4tning,%20%C3%96vrigt [2024-03-01]

Figur 11: Lantmäteriet (u.å). *Häradsekonomiska kartan.* [Elektronisk] https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/J112-67-6/52414b5f4a3131322d36372d36/rak2/RAK/Gnesta,%2067-6/H%C3%A4radsekonomiska%20kartan [2024-03-01]

Figur 12: Riksarkivet (2024) b. *Fotografi av brev från Harry till pappa Wilhelm u.å.* [Brev, fotografi]. Fotograferat av Karlsson, Fanny januari 2024.

Figur 13: Riksarkivet (2024) b. *Fotografi av brev från Harry till pappa Wilhelm 3–16 april 1899.* [Brev, fotografi]. Fotograferat av Karlsson, Fanny januari 2024.

Figur 14: Riksarkivet (2024) b. *Fotografi av brev från Harry till pappa Wilhelm 3–16 april 1899.* [Brev, fotografi]. Fotograferat av Karlsson, Fanny januari 2024.

Figur 15: Sörmlands museum, (u.å) a. *SLM M034452 – Södertuna, Sörmlands museums samlingar.* [Flygfoto] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-371695/?sq=S%C3%B6dertuna&offset=4 [2024-02-29]

Figur 16: Roosval, Albin (red.) (1919–1923). *Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början Södermanland*. [Fotografi] Stockholm.

Figur 17: Sörmlands museum (1925) a. *SLM X2585-78 – Södertuna slott, Gnesta, 1925, Sörmlands museums samlingar*. Foto av Dan Samuelsson. [Fotografi] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-396908/ [2024-02-29]

Figur 18: Sörmlands museum, (1907). *SLM M034428 – Södertuna slott, Sörmlands museums samlingar*. [Fotografi] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-371671/ [2024-02-29]

Figur 19: Roosval, Albin (red.) (1919–1923). *Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början Södermanland*. [Fotografi] Stockholm.

Figur 20: Sörmlands museum, (u.å) b. *SLM M034427 – Södertuna slott, Sörmlands museums samlingar*. [Fotografi] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-371670/?sq=s%C3%B6dertuna&offset=22 [2024-02-29]

Figur 21: Sörmlands museum, (1925) b. *SLM M027599 – Södertuna herrgård, Sörmlands museums samlingar*. [Fotografi] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-365134/ [2024-02-29]

Figur 22: Sörmlands museum, (u.å) c. *SLM M031810 – Södertuna sett från flygplan, Sörmlands museums samlingar*. Foto av: Axel Eliasson konstförlag [Flygfotografi] Med markeringar av Karlsson, Fanny. [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-369058/ [2024-02-29]

Figur 23: Sörmlands museum, (1946) a. *SLM BF04-0658 – Flygbild över Södertuna slott, Sörmlands museums samlingar*. Foto av Olof Liljekvist. [Flygfotografi] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-408182/ [2024-02-29]

Figur 24: Sörmlands museum, (1951) a. *SLM BF04-0888 – Flygbild av Södertuna, Sörmlands museums samlingar*. Foto av Olof Liljekvist. [Flygfotografi] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-408397/ [2024-02-29]

Figur 25: Sörmlands museum, (1946) b. *SLM BF04-0657 – Flygbild över Södertuna slott, Sörmlands museums samlingar*. Foto av Olof Liljekvist. [Flygfotografi] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-408181/ [2024-02-29]

Figur 26: Lantmäteriet (1959). *Ekonomiska kartan, Gnesta 9H9h59* [Kartografiskt material] [Elektronisk] https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/J133-9H9h59/52414b5f4a3133332d394839683539/rak2/RAK/Gnesta,%209H9h59/Ekonomiska%20kartan [2024-03-10]

Figur 27: Sörmlands museum, (1940-1950). *SLM M034426 – Södertuna slott, Sörmlands museums samlingar*. Foto av Dan Samuelsson. [Fotografi] [Elektronisk] https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-371669/ [2024-02-29]

Figur 28: Karlsson, Fanny (2024). *Antalet arbetande med kvinnligt, manligt eller oklart namn vid Södertuna mellan 1806–1930 som hittats vid undersökningen*. [Diagram]

Figur 29: Karlsson, Fanny (2024). *Yrkestitlar funna och procentuell fördelning av dess förekomst vid Södertuna mellan 1805-1950.* [Diagram]

Bilaga 1-Undersökt arkivmaterial

Arkiv som undersökts och innehåller information om Södertunas trädgård

Syns i referenslistan.

Arkiv som undersökts men tolkats inte innehållande information om Södertunas trädgård

Riksarkivet -721085 von Eckermanns familjearkiv, Carl Wilhelm Thure von Eckermann, vol. 4-3.

Riksarkivet - 721085 von Eckermanns familjearkiv, Ebba von Eckermann f. Hallwyl, vol. Personalia kondoleanser

Arkiv som undersökts och innehåller information om Södertunas trädgård men inte används i detta arbete

Kungliga bibliotekets tidskriftsarkiv innehåller intressant information om Södertunas trädgård som inte kunnat tas upp i denna undersökning. Sökord: Södertuna

Riksarkivet - 721085 von Eckermanns familjearkiv, Ebba von Eckermann f. Hallwyl, vol. Personalia 1926-1964 – *Innehåller information om bouppteckningar och överlåtelser vid Ebba von Eckermanns död.*

Arkiv som undersökts i tidigare undersökning om den engelska parken och innehåller information om Södertunas trädgård men inte används i detta arbete

Riksarkivet -721085 von Eckermanns familjearkiv, Carl Wilhelm Thure von eckerman volym 4: 6

Arkiv som undersökts i tidigare undersökning, om den engelska parken och inte innehåller information om Södertunas trädgård

Riksarkivet -721085 von Eckermanns familjearkiv, Harry von eckermann volym 6 b: 5
Riksarkivet -721085 von Eckermanns familjearkiv, Harry von eckermann fotoplåtar volym 6 b:20
Riksarkivet -721085 von Eckermanns familjearkiv, Harry von eckermann volym 6 b:19

Bilaga 2-Tabell 1: Anställda vid Södertunas trädgård

År	Namn	Titel
1806	Sundlöf	Trädgårdsmästare
1807	Sundlöf	Trädgårdsmästare
1808	Sundlöf	Trädgårdsmästare
1809	Sundlöf	Trädgårdsmästare
1809	Jan	Trädgårdsdräng
1810	Sundlöf	Trädgårdsmästare
1810	Anders	Trädgårdsdräng
1811	Sundlöf	Trädgårdsmästare
1811	And:Carls?	?dräng
1812	???: Selander	Trädgårdsmästare
1813	?? Selander	Trädgårdsmästare
1813	Forfsberg?	Dr.?
1814	Svanström	Trädgårdsdräng
1814	Jorelborg?	Trädgårdsdräng
1815	Svanström	Trädgårdsmästare
1815	Claes Hälldin?	? Dr.
1816	And. Svanström	Trädgårdsdräng/trädgårdsmästare
1816	??	Trädgårdsdräng
1817	A: Svanström	Trädgårdsdräng
1817	Claes Wallin	Trädgårdsdräng
1818	A. Svanström	Trädgårdsdräng
1818	? Ev. Stina	
1818	C. Wallin	Trädgårdsdräng
1819	Claes Walin	Trädgårdsdräng
1819	Svanström	Trädgårdsdräng
1820	A. Svanström	Trädgårdsdräng
1820	Claes Wallin	Trädgårdsdräng
1821	Claes Wallin	Trädgårdsdräng
1821	J. Er. Åkerlind	Trädgårdsdräng
1822	J. Er. Åkerlind	Trädgårdsdräng
1823	J. Er. Åkerlind	Trädgårdsdräng
1824	J. Er. Åkerlind	Trädgårdsdräng
1825	J. Er. Åkerlind	Trädgårdsdräng
1826	J. Er. Åkerlind	Trädgårdsmästare
1827	Carl Fredrik Widblom	Trädgårdsdräng
1827	J. Er. Åkerlind	Trädgårdsmästare
1828	Carl Fredrik Widblom	Trädgårdsdräng
1828	J. Er. Åkerlind	Trädgårdsmästare
1828	Joh. Pet. Rosenlund	Trädgårdsmästare
1829	Carl Fredrik Widblom	Trädgårdsdräng
1829	Joh. Pet. Rosenlund	Trädgårdsmästare
1830	Carl Fredrik Widblom	Trädgårdsdräng

1830	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1830	Joh. Pet. Rosenlund	Trädgårdsmästare
1831	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1831	Joh. E. Spångberg	Trädgårdsmästare
1831	Joh. Pet. Rosenlund	Trädgårdsmästare
1832	Joh. E. Spångberg	Trädgårdsmästare
1832	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1833	Joh. E. Spångberg	Trädgårdsmästare
1833	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1834	Joh. E. Spångberg	Trädgårdsmästare
1834	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1835	? Hellström	Trädgårdsmästare
1835	Joh. Er. Lundgren	Trädgårdsmästare
1835	Erik Andersson	Trädgårdsdräng
1835	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1836	Erik Andersson	Trädgårdsdräng
1836	? Hellström	Trädgårdsmästare
1836	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1837	? Hellström	Trädgårdsmästare
1837	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1838	? Hellström	Trädgårdsmästare
1838	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1839	? Hellström	Trädgårdsmästare
1839	Pehr Ericsson	Trädgårdsdräng
1839	Lars Isaac Engström	Trädgårdsmästare
1839	Jan Johan Reinhol	Trädgårdsdräng
1839	Carl ?	Trädgårdsdräng
1840	? Wilhelm ?	Trädgårdsdräng
1880	Carl Lönqvist	Trädgårdsdräng
1890	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1891	Gustaf Albert Peterson	Trädgårdsmästare
1891	Johan Otto Leonard Dalin	Trädgårdsdräng
1892	Claes Albert Bergstedt	Trädgårdsdräng
1892	Johan Otto Leonard Dalin	Trädgårdsdräng
1893	Claes Albert Bergstedt	Trädgårdsdräng
1893	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1894	Claes Albert Bergstedt	Trädgårdsdräng
1894	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1895	Claes Albert Bergstedt	Trädgårdsdräng
1895	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1896	Claes Albert Bergstedt	Trädgårdsdräng
1896	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1897	Gustaf Theodor O?	Trädgårdsdräng
1897	Wilhelm Samuel Lindell	Trädgårdsdräng

1897	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1898	Axel Reinholdt Berglund	Trädgårdsdräng
1898	Axel Wilhelm Hamberg?	Trädgårdsdräng
1898	Herman ? Karlström	Trädgårdsdräng
1898	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1899	Herman ? Karlström	Trädgårdsdräng
1899	Axel Reinholdt Berglund	Trädgårdsdräng
1899	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1900	Herman ? Karlström	Trädgårdsdräng
1900	Axel Reinholdt Berglund	Trädgårdsdräng
1900	Carl Edvard Ekölf	Trädgårdsdräng
1900	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1900	Axel Edvard Jonsson	Trädgårdsdräng
1901	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1901	Axel Edvard Jonsson	Trädgårdsdräng
1901	Carl Edvard Ekölf	Trädgårdsdräng
1902	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1902	Eric Johan Walberg	Trädgårdsdräng
1902	Axel Edvard Jonsson	Trädgårdsdräng
1902	Carl Edvard Ekölf	Trädgårdsdräng
1903	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1903	Axel Edvard Jonsson	Trädgårdsdräng
1904	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1904	Herman Edvin Lundin	Trädgårdsdräng
1904	Axel Edvard Jonsson	Trädgårdsdräng
1905	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1905	Johan Hilmer Holmgren	Trädgårdsdräng
1905	Herman Edvin Lundin	Trädgårdsdräng
1906	Johan Hilmer Holmgren	Trädgårdsdräng
1906	Gustaf Walfrid Gustafsson	Trädgårdsdräng
1906	Herman Edvin Lundin	Trädgårdsdräng
1906	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1907	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1907	Carl Elof Andersson	Trädgårdsdräng
1907	Gustaf Walfrid Gustafsson	Trädgårdsdräng
1907	Johan Hilmer Holmgren	Trädgårdsdräng
1908	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1908	Carl Elof Andersson	Trädgårdsdräng
1908	Gustaf Adolf Eriksson	Trädgårdsdräng
1908	Gustaf Walfrid Gustafsson	Trädgårdsdräng
1909	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1909	Gustaf Adolf Eriksson	Trädgårdsdräng
1909	Knut Gustaf Andersson	Trädgårdsdräng
1909	Carl Elof Andersson	Trädgårdsdräng

1909	Gustaf Walfrid Gustafsson	Trädgårdsdräng
1910	Knut Gustav Andersson	Trädgårdsdräng
1910	Gustav Adolf Eriksson	Trädgårdsdräng
1910	Carl Fredrik Huselius	Trädgårdselev
1910	Gustaf Albert Pettersson	Trädgårdsmästare
1911	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1911	Carl Fredrik Huselius	Trädgårdselev
1911	Knut Gustaf Andersson	Trädgårdselev
1911	Einar August Julius Karlsson	Trädgårdselev
1911	Carl Axel Reinholdt Magnusson	Trädgårdselev
1911	Gustaf Adolf Eriksson	Trädgårdselev
1912	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1912	Einar August Julius Karlsson	Trädgårdselev
1912	Josef Fridolf Östervall	Trädgårdselev
1912	Johan Hugo Enkvist	Trädgårdselev
1912	Carl Axel Reinholdt Magnusson	Trädgårdselev
1913	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1913	Johan Hugo Enkvist	Trädgårdselev
1913	Josef Fridolf Östervall	Trädgårdselev
1913	Einar August Julius Karlsson	Trädgårdselev
1914	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1914	Johan Hugo Enkvist	Trädgårdselev
1914	Josef Fridolf Östervall	Trädgårdselev
1914	Axel Edvin Karlsson	Trädgårdselev
1915	Gustaf Albert Petersson	Trädgårdsmästare
1915	Per Erik Sigurd Landelius	Trädgårdsmästare
1915	Ernst Gustaf Gideon Gustafsson	Trädgårdsmästare
1915	Johan Fredrik Karlsson	Trädgårdselev
1915	Karl Hugo Tjäder	Trädgårdselev
1915	Axel Edvin Karlsson	Trädgårdselev
1916	Per Erik Sigurd Landelius	Trädgårdsmästare
1916	Johan Fredrik Karlsson	Trädgårdselev
1916	Karl Hugo Tjäder	Trädgårdselev
1916	Henning Viktor Ljungman	Trädgårdsdräng
1917	Per Erik Sigurd Landelius	Trädgårdsmästare
1917	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1917	Karl Axel Einar Johansson	Trädgårdselev
1917	Bror Svensson	Trädgårdselev
1917	Henning Viktor Ljungman	Trädgårdsdräng
1918	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1918	Karl Axel Einar Johansson	Trädgårdselev
1918	Bror Svensson	Trädgårdselev

1918	Nils August Johansson	Trädgårdselev
1919	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1919	Karl Alfred Edvin Johansson	Trädgårdselev
1919	Bror Svensson	Trädgårdselev
1919	Nils August Johansson	Trädgårdselev
1919	Henrik Fridolf Karlsson	Trädgårdselev
1920	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1920	Gunnar Bernhard Nikolaus Andersson	Trädgårdselev
1920	Karl Alfred Edvin Johansson	Trädgårdselev
1920	Henrik Fridolf Karlsson	Trädgårdselev
1921	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1921	Gunnar Bernhard Nikolaus Andersson	Trädgårdselev
1921	Erik Gustaf Erland Hagberg	Trädgårdselev
1921	Karl Alfred Edvin Johansson	Trädgårdselev
1922	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1922	Erik Gustaf Erland Hagberg	Trädgårdselev
1922	Gunnar Bernhard Nikolaus Andersson	Trädgårdselev
1923	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1923	Carl Gustaf Olof Widemark	Trädgårdselev
1923	Erik Gustaf Erland Hagberg	Trädgårdselev
1923	Gunnar Bernhard Nikolaus Andersson	Trädgårdselev
1924	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1924	Carl Gustaf Olof Widemark	Trädgårdselev
1924	Johan Albin Andersson	Trädgårdselev
1924	Gunnar Bernhard Nikolaus Andersson	Trädgårdselev
1925	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1925	Johan Albin Andersson	Trädgårdselev
1925	Gunnar Bernhard Nikolaus Andersson	Trädgårdselev
1926	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1927	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1927	Johan Erik Johansson	Trädgårdselev
1927	Emil Oskar Larsson	Trädgårdselev
1927	Karl Artur Karlsson	Trädgårdselev
1928	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1928	Johan Erik Johansson	Trädgårdselev
1928	Emil Oskar Larsson	Trädgårdselev
1928	? Martin Boström	Trädgårdselev
1928	Oskar Herbert Toll	Trädgårdselev
1929	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1929	? Martin Boström	Trädgårdselev

1929	Oskar Herbert Toll	Trädgårdselev
1930	Erik Alfred Johansson	Trädgårdselev
1930	? Martin Boström	Trädgårdselev
1930	Oskar Herbert Toll	Trädgårdselev
1930	Erik Oskar Georg Pettersson	Trädgårdselev
1930	Nils Gustav Westman	Trädgårdselev
1930	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1930	Torsten Fredrik Lind	Trädgårdselev
1930	Nils Gustav Westman	Trädgårdselev
1930	Erik Alfred Johansson	Trädgårdselev
1931	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1931	Torsten Fredrik Lind	Trädgårdselev
1931	Nils Gustav Westman	Trädgårdselev
1931	Erik Alfred Johansson	Trädgårdselev
1931	Sven Leonard Westman	Trädgårdselev
1932	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1932	Nils Gustav Westman	Trädgårdselev
1932	Erik Alfred Johansson	Trädgårdselev
1932	Sven Johan Andersson	Trädgårdselev
1932	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1933	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1933	Nils Gustav Westman	Trädgårdselev
1933	Sven Johan Andersson	Trädgårdselev
1933	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1934	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1934	Nils Gustav Westman	Trädgårdselev
1934	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1935	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1935	Nils Gustav Westman	Trädgårdselev
1935	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1935	Nils Martin Karlsson	Trädgårdsarbetare
1936	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1936	Nils Gustav Westman	Trädgårdselev
1936	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1936	Bror Gösta Edvin Johansson	Trädgårdselev
1936	Nils Martin Karlsson	Trädgårdsarbetare
1937	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1937	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1937	Bror Gösta Edvin Johansson	Trädgårdselev
1938	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1938	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare

1939	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1939	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1940	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1940	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1940	Karl Erik Vilhelm Gustafsson	Trädgårdsarbetare
1941	Nils Johan Fredrik Lind	Trädgårdsmästare
1941	Nils Alfred Kleman	Trädgårdsmästare
1941	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1941	Karl Erik Vilhelm Gustafsson	Trädgårdsarbetare
1941	Karl Erland Karlsson	Trädgårdsarbetare
1941	Lars Arne Lindström	Trädgårdselev
1942	Nils Alfred Kleman	Trädgårdsmästare
1942	Hugo Herbert Emanuel Nilsson	Trädgårdsarbetare
1942	Karl Erik Vilhelm Gustafsson	Trädgårdsarbetare
1942	Lars Arne Lindström	Trädgårdselev
1943	Nils Georg Johansson	Trädgårdsmästare
1943	Karl Erik Lennart Samuelsson	Trädgårdsarbetare
1943	Nils Gustav Westman	Trädgårdsmästare
1943	Lars Arne Lindström	Trädgårdselev
1944	Karl Erik Lennart Samuelsson	Trädgårdsarbetare
1944	Nils Georg Johansson	Trädgårdsmästare
1944	Lars Arne Lindström	Trädgårdselev
1945	Nils Georg Johansson	Trädgårdsmästare
1945	Lennart Lars Georg Johansson	Trädgårdsarbetare
1945	Karl Erik Lennart Samuelsson	Trädgårdsarbetare
1945	Lars Arne Lindström	Trädgårdselev
1946	Nils Georg Johansson	Trädgårdsmästare
1946	Lennart Lars Georg Johansson	Trädgårdsarbetare
1946	Karl Erik Lennart Samuelsson	Trädgårdsarbetare
1947	Nils Georg Johansson	Trädgårdsmästare
1947	Karl Erik Lennart Samuelsson	Trädgårdsarbetare
1948	Nils Georg Johansson	Trädgårdsmästare
1948	Karl Erik Lennart Samuelsson	Trädgårdsarbetare
1949	Nils Georg Johansson	Trädgårdsmästare
1949	Oskar Theodor Lindblad	Trädgårdsmästare
1949	Karl Erik Lennart Samuelsson	Trädgårdsarbetare
1950	Nils Georg Johansson	Trädgårdsmästare
1950	Oskar Theodor Lindblad	Trädgårdsmästare
1950	Karl Erik Lennart Samuelsson	Trädgårdsarbetare